

Faculteit der Rechtsgeleerdheid
Afdeling Economie

Verantwoording 2019 Werkplan 2020

in het kader van het onderzoeksprogramma
**Zelfredzaamheid en sociale bescherming
over de levenscyclus**

Prof. dr. K.P. Goudswaard (projectleider)
Prof. dr. K. Caminada (financiën)

Leiden, 4 oktober 2019

Verantwoording 2019

1. Inleiding

1.1 Het onderzoeksproject/-programma

Individuele en huishoudens zien zich in toenemende mate geconfronteerd met risico's waar zij zelf de verantwoordelijkheid voor moeten nemen. Zo zijn arbeidsrelaties steeds flexibeler geworden. In Nederland heeft ruim 35% van de werkenden op dit moment een flexibel contract of is werkzaam als zzp'er. Daarnaast wordt de verzorgingsstaat versoberd. De WW-duur is bijvoorbeeld verkort en publieke arbeidsongeschiktheidsverzekeringen zijn minder toegankelijk en minder genereus geworden voor mensen die nog een resterende arbeidscapaciteit hebben. In de bijstand is een zoekperiode van vier weken ingevoerd voor jongeren tot 27 jaar. Zij moeten eerst een maand zelf zoeken naar werk voor ze in aanmerking komen voor een bijstandsuitkering. Ook de pensioeninkomens staan onder druk, onder meer als gevolg van de vergrijzing en de crisis. Naar aanleiding hiervan is de fiscaal gefaciliteerde pensioenopbouw versoberd en is de AOW-leeftijd verhoogd. Verder zijn werknemerspensioenen steeds meer afhankelijk geworden van beleggingsresultaten, omdat tegenvallers nauwelijks meer opgevangen kunnen worden door premieverhogingen. De afgelopen jaren zijn indexaties achterwege gebleven en zijn sommige pensioenuitkeringen zelfs gekort. Ten slotte wordt er nagedacht over meer keuzevrijheid in de opbouw- en uitkeringsfase van werknemerspensioenen.

Dit onderzoek heeft een grote maatschappelijke relevantie. De ontwikkelingen in de sociale zekerheid leiden er toe dat mensen meer verantwoordelijkheid moeten dragen voor risico's en meer zelf moeten plannen als het gaat om werk, pensioen en zorg. Het is belangrijk om in kaart te brengen hoe groot deze risico's zijn en hoe groot de zelfredzaamheid is om in te spelen op de diverse risico's. We verwachten een bijdrage te leveren aan het maatschappelijk debat op onder meer de volgende punten:

- In welke mate dragen sociale uitkeringen bij aan een vermindering van de inkomensonzekerheid?
- Neemt de inkomensongelijkheid toe en wat is daarbij de rol van de sociale zekerheid?
- In hoeverre slagen mensen met een arbeidsbeperking er in om weer aan de slag te komen?
- Hoe kan schuldhulpverlening in de bijstand effectief plaatsvinden?
- Leidt de zoekperiode voor jongeren in de bijstand tot meer werk?
- In hoeverre fungeert arbeidsparticipatie van partners als buffer bij verlies van werk?
- Kunnen mensen hun bestedingsbehoeften na pensionering inschatten? En wat betekent dat voor de pensioenambitie?
- Hoe groot zouden de grenzen van keuzevrijheid in pensioenregelingen moeten zijn om flexibiliteit mogelijk te maken, maar ongelukken te voorkomen?

- Heeft de versoering van de vervroegde uitredingsregelingen geleid tot meer eigen besparingen?
- Hoe verhouden de veranderingen in de Nederlandse sociale zekerheid (meer nadruk op zelfredzaamheid) zich tot die in andere landen?

Het voorgaande leidt tot de onderstaande vier onderzoeksvragen, die verder zijn onderverdeeld naar 10 deelvragen (deelprojecten):

1. In hoeverre verzacht sociale zekerheid inkomensschokken en ongelijkheid?
 - a. In welke mate worden inkomensschokken verzacht door uitkeringen in de sociale zekerheid?
 - b. Is er sprake van een toenemende inkomensongelijkheid?
2. Hoe groot is de zelfredzaamheid van mensen met betrekking tot werk?
 - a. Leiden versoeringen in arbeidsongeschiktheidsregelingen tot meer werk?
 - b. Schulden en zelfredzaamheid in de bijstand.
 - c. Wat zijn de gevolgen van een zoekperiode voor jongeren in de bijstand?
 - d. Fungeert arbeidsparticipatie van partners als buffer bij het verlies van werk?
3. Hoe groot is de zelfredzaamheid van mensen met betrekking tot sparen en pensioen?
 - a. Kunnen mensen een juiste inschatting maken van hun bestedingsbehoeften na pensionering?
 - b. Wat zijn de consequenties van keuzevrijheid in de tweede pijler?
 - c. In hoeverre kunnen huishoudens hun consumptie op peil houden middels huishoudproductie?
4. Hoe verhouden zelfredzaamheid en sociale bescherming in Nederland zich ten opzichte van andere landen?

De deelprojecten zijn divers van aard, maar hebben een gemeenschappelijke noemer: de relatie tussen zelfredzaamheid en sociale bescherming, die we onderzoeken op de terreinen inkomen, werk en pensioen. De diversiteit in het programma is ook mede het gevolg van het forse aantal betrokken onderzoekers (zie de toelichting onder punt 2.1), die verschillende achtergronden hebben (economisch, econometrisch, sociaal-wetenschappelijk). Het onderzoek is voor een groot deel empirisch van aard, met gebruik van (grote) datasets en kwantitatieve onderzoeksmethoden. Verder heeft een deel van het programma betrekking op internationale vergelijkingen (in het bijzonder de onderdelen 1b en 4). Het onderzoek heeft daarmee internationale relevantie, maar we streven er naar om het internationale perspectief ook te laten bijdragen aan nationale inspiratie. Een flink deel van de onderzoeksoutput vindt zijn weg in internationale wetenschappelijke tijdschriften (zie onder punt 3.4), maar de strategie van het team is er nadrukkelijk ook op gericht om de onderzoeksresultaten ook onder de aandacht te brengen van een breder maatschappelijk publiek. Dat gebeurt door middel van toegankelijke Nederlandstalige publicaties, via tal van presentaties en via advieswerk. Daarbij gaat steeds veel aandacht uit naar de beleidsrelevantie van het onderzoek.

1.2 Het werkbezoek van Instituut Gak

Het werkbezoek waarbij de verschillende onderdelen van het project besproken werden vond plaats op 21 januari 2019. Aanwezigen vanuit Instituut Gak: Harriet Vinke en Suzanne Lagerveld. Aanwezigen vanuit het onderzoeksproject: Kees Goudswaard, Koen Caminada, Marike Knoef, Jim Been, Vincent Bakker en Heike Vethaak. De besproken agenda zag er als volgt uit:

Agenda

1. Kennismakingsrondje
2. Voortgang programma algemeen (Kees Goudswaard)
3. Korte presentaties van lopend onderzoek (overige onderzoekers)
4. Gelegenheid tot vragen/gedachtewisseling
5. Afsluiting

Bij de gelegenheid tot vragen en gedachtewisseling kwam duidelijk naar voren dat het onderzoeksproject tot dusver positief beoordeeld wordt. Zowel qua inhoud als qua voortgang. Ter verbetering werd door Vinke geopperd om in de begeleidingscommissie, naast prof. mr. G.J.J. Heerma van Voss en prof. em. dr. F. Leijnse, aansluiting te zoeken bij een of meerdere sociale partners om het draagvlak van het onderzoek en de uitkomsten te vergroten. Kees Goudswaard onderschreef het belang hiervan, maar gaf aan dat sociale partners en andere maatschappelijke actoren ook op andere wijze betrokken worden bij het onderzoek. Voor het moment zijn sociale partners sterk betrokken bij deelprojecten 2 en 3 middels nauwe samenwerking met het UWV (deelproject 2) en verschillende sociale partners, ministeries, verzekeraars, en pensioenfondsen in samenwerking met Netspar (deelproject 3). Het onderzoek wordt daarmee breed gedragen in de maatschappij. Ook in de toekomst zal aandacht besteed blijven worden aan samenwerking met maatschappelijke partners.

1.3 Stand van zaken

De activiteiten in het kader van het programma zijn in het voorjaar van 2017 gestart en de financiering door Instituut Gak is gestart op 1 augustus 2017. De huidige Verantwoording heeft betrekking op 2019, maar we nemen ontwikkelingen en publicaties mee die zijn gerealiseerd in 2018 na de Verantwoording 2018/2019 op 1 oktober 2018. Het programma verloopt in veel opzichten goed. Inmiddels is er een start gemaakt met 9 van de in totaal 10 deelvragen van het onderzoeksproject. Deze 9 deelprojecten hebben inmiddels allemaal publicaties, voordrachten, en seminars opgeleverd. Zowel in de kern van het project als gerelateerd aan het project.

1.4 Externe beoordelingen

1.4.1 Universitaire visitatie

Recentelijk (27 en 28 juni jl.) is het onderzoeksprogramma Hervorming Sociale Regelgeving van onze faculteit onderworpen aan een externe interim visitatie, waarbij de wetenschappelijke kwaliteit en de maatschappelijke relevantie van het onderzoek werden beoordeeld. Het onderzoeksproject van Instituut Gak vormt een groot deel van het programma Hervorming Sociale Regelgeving, zodat deze visitatie relevant is voor dit project. We geven hieronder de letterlijke beoordeling van de commissie op hoofdpunten: "De Commissie-Hammerstein beoordeelde in 2016 het programma (Hervorming Sociale Regelgeving) als goed tot excellent, met een 'goed' voor de wetenschappelijke kwaliteit en duurzaamheid van het programma en een 'excellent' voor de maatschappelijke relevantie. Er is op basis van de prestaties in de jaren 2016-2018, zoals blijkt uit de jaarverslagen 2016/2017/2018 en de terugblik van de programmaleiding weinig aanleiding om te veronderstellen dat een volgende visitatiecommissie tot een ander oordeel zal komen. Het volume en de kwaliteit van de wetenschappelijke productie van het programma blijven onverminderd hoog, er wordt relatief veel gepubliceerd in refereed journals, ook internationaal, waardoor de onderzoekers de confrontatie met het wetenschappelijk forum blijven zoeken. Dit levert ook voor het Nederlandse onderzoek relevante nieuwe gezichtspunten op.

De maatschappelijke relevantie van het programma blijft uitstekend, zodat ook een volgende beoordeling als 'excellent' binnen bereik is. Wel is de borging van de maatschappelijke relevantie momenteel gedeeltelijk gelegen in het optreden van de onderzoekers in belangrijke beleidsadviescommissies en gedeeltelijk in een zichtbare deelname aan het publieke debat. Hier is sprake van een natuurlijke trade off (wie een officiële adviescommissie leidt heeft nu eenmaal wat minder ruimte om vrijelijk in de publieke meningsvorming te opereren). De onderzoekers dienen hierop, ook uit een oogpunt van onafhankelijkheid alert te zijn.. Voorshands lijkt echter weinig een blijvend excellente prestatie op maatschappelijk gebied in de weg te staan."

1.4.2 Universitaire ranking

Uit de QS World University Ranking 2019 blijkt dat de Universiteit Leiden zich op het gebied van Social Policy & Administration met de wereldtop kan meten met plaats 24 in de wereld. Op dit onderzoeksgebied is de Universiteit Leiden daarmee de op-een-na beste universiteit van continentaal Europa, vlak achter Sciences Po, Paris. Dit is relevant, omdat het grootste deel van het onderzoek op het terrein van social policy binnen de Universiteit Leiden plaatsvindt in het hierboven genoemde programma Hervorming Sociale Regelgeving, waar het project van Instituut Gak zoals gezegd een groot deel van uitmaakt.

1.5 Aandachtspunten

We hebben ook tegenslag gehad. Jim Been, die als 0,5 postdoc op het programma is aangesteld en tevens praktisch coördinator van het programma is, is helaas vanaf begin april 2018 uitgeschakeld geweest door ziekte. Zijn onderzoek heeft daardoor vanzelfsprekend vertraging opgelopen. Inmiddels is Jim geleidelijk aan hersteld en weer actief geweest binnen het onderzoeksproject, met name rond deelprojecten 3b en 3c. Met ingang van 1 september 2019 is hij weer volledig aan de slag.

2. De organisatie van het onderzoek

2.1 Het onderzoeksteam

Tabel 2.1 Onderzoeksteam 2019: samenstelling, omvang dienstverband en looptijd projecten

(Deel)project	Teamleden	Omvang dienstverband fte	Looptijd project/dienstverband	
			Van	Tot
<i>Gefinancierd door Instituut Gak</i>				
Project 3	Jim Been, postdoc	0,50	1-8-2017	31-12-2019
Project 4	Vincent Bakker, aio	1,00	1-8-2017	31-12-2019
Project 2	Heike Vethaak, aio	1,00	6-8-2018	31-12-2019
Project 3	Pim Koopmans, aio	1,00	1-7-2019	31-12-2019
Alle projecten	Ondersteuning: Gelauff en Vanderstappen	0,21	1-1-2018	31-12-2019
<i>Matching</i>				
Project 1, 3 en 4	Kees Goudswaard, hgl	1,0	1-8-2017	31-12-2019
Project 1,3 en 4	Koen Caminada, hgl	1,0	1-8-2017	31-12-2019
Project 1, 2 en 3	Marieke Knoef, hgl	1,0	1-8-2017	31-12-2019
Project 2 en 4	Pierre Koning, uhd/hgl	0,7	1-8-2017	31-12-2019
Project 4	Olaf van Vliet, hgl	1,0	1-8-2017	31-12-2019
Project 2	Egbert Jongen, uhd	0,2	1-8-2017	31-12-2019
Project 2	Emile Cammeraat, aio	1,0	1-8-2017	01-09-2019
Project 2	Marco Stam, aio	1,0	1-8-2017	31-12-2019

Toelichting:

In het Werkplan 2019 werd de aanstelling van een derde aio al aangekondigd. Pim Koopmans is inmiddels als derde aio per 1 juli 2019 gestart. Hij zal (vooral) actief zijn in deelproject 3. In het overzicht staan veel namen onder het kopje *matching*. Dat is het gevolg van een bewuste strategie. Veel medewerkers in de Afdeling Economie verrichten onderzoek op het terrein van de sociale zekerheid. Dat is in belangrijke mate een uitvloeisel van de eerdere grote subsidie die wij van Instituut Gak mochten ontvangen.

Op basis daarvan hebben we ook het universitair gefinancierde onderzoek steeds meer op het terrein van de sociale zekerheid gefocust. Vanaf de start van het huidige programma hebben we er voor gekozen om zittende onderzoekers waar mogelijk ook te betrekken bij de thematiek van Zelfredzaamheid en sociale bescherming over de levenscyclus. Ons inzicht is dat onderzoek in een groter teamverband met veel onderlinge samenwerking erg vruchtbaar is en bovendien stimulerend werkt voor nieuwe (door Instituut Gak gefinancierde) onderzoekers.

2.2 De begeleidingscommissie

De volgende personen zitten in de begeleidingscommissie van het programma.

- Prof. mr. G.J.J. Heerma van Voss, hoogleraar Sociaal Recht, Universiteit Leiden
- Prof. em. dr. F. Leijnse, hoogleraar Onderwijs en Arbeidsmarkt, Open Universiteit

Een eerder concept van deze Verantwoording en Werkplan is naar de leden van de Begeleidingscommissie gestuurd, met het verzoek om een reactie. Hieronder de reacties:

Reactie Leijnse: “De Verantwoording en het Werkplan heb ik met belangstelling doorgelezen en ik heb er niets aan toe te voegen. Dit zal voor het Instituut GAK meer dan voldoende moeten zijn om de gevraagde subsidietranche uit te keren, zodat jullie het programma volgens plan kunnen voortzetten. Uit de Verantwoording blijkt opnieuw dat jullie de balans tussen wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie goed weten te bewaren. De productie is op beide punten meer dan bevredigend. Dit schept een solide basis voor een inbreng in het politieke en maatschappelijke debat. Ik geloof dat jullie op dat laatste punt nog meer zouden kunnen doen, en ook de aio’s en junior-onderzoekers uitdagen in alledaags Nederlands over hun onderzoeksresultaten te publiceren.”

Reactie Heerma van Voss: “Hierbij wil ik graag ook mijn zeer positieve oordeel over dit verslag uitspreken. Ik zie dat de onderzoeksgroep er in slaagt een veelheid van interessante onderzoeksvragen te onderzoeken en belangwekkende resultaten te laten zien. Veelal betreft het ook niet tevoren voorspelbare uitkomsten, zodat er een wezenlijke bijdrage wordt geleverd aan zowel de ontwikkeling van de wetenschap in theoretisch opzicht, als ook aan het inzicht dat van belang is voor de beleidsvorming.

Ook aan valorisatie wordt veel gedaan, waardoor de materie ook bekend wordt bij zowel relevante deskundigen als bij een breder publiek.

Maatschappelijk gezien is het onderzoek van groot belang. Er worden in de politiek en journalistiek wel veel uitspraken gedaan over de wenselijke ontwikkeling van sociale zekerheid, pensioenen, belastingen enzovoorts, maar deze missen vaak de nodige wetenschappelijke fundering in de feiten. De overheidsinstituten doen waardevol werk, maar beperken zich vaak tot het volgen van de alledaagse praktijk, zonder dat er fundamentele vragen worden gesteld of grondige vergelijkingen met andere landen

worden gemaakt. Er is grote vraag naar degelijk, grensverleggend onderzoek op dit gebied dat niet beperkt wordt tot de behoeften van de beleidsvormers op korte termijn.

Het onderzoek heeft een grote breedheid, waardoor diverse aspecten van de ontwikkelingen van inkomen, pensioen en sociale zekerheid in diverse landen wordt geanalyseerd en met elkaar in verband gebracht.

Gezien de breedheid van de inhoud en het grote aantal publicaties, is het mijns inziens begrijpelijk dat een van de onderdelen is verplaatst naar een later tijdstip.

Ook wat betreft de ontwikkeling van het onderzoeksteam past slechts een groot compliment. Steeds worden nieuwe generaties onderzoekers in het project betrokken en geleidelijk is een hechte groep tot stand gebracht die elkaar aanvult en versterkt en een grote continuïteit kan bieden. Daarbij wordt ook de samenhang van het onderzoek, ondanks de veelheid van onderzoekers goed in het oog gehouden. Dit alles geeft vertrouwen dat het onderzoek ook in de komende jaren veel perspectief heeft.

Gefeliciteerd met dit prachtige rapport en veel succes met de voortgang van het onderzoek!”

Reactie onderzoeksteam: De leiding van het team bedankt de begeleidingscommissie hartelijk voor hun zeer gewaardeerde bijdrage en betrokkenheid. De aanbeveling ten aanzien van de aio's/junior-onderzoekers zal worden opgepakt.

2.3 Onderzoekersoverleg en andere informatie over communicatie over het onderzoek

Er vindt frequent onderling overleg plaats tussen de bij het programma betrokken onderzoekers. Dat overleg is inhoudelijk gedreven, er zijn veel samenwerkingsverbanden op deelprojecten. Verder is er regelmatig overleg tussen de aio's en hun directe begeleider (iedere week, soms iedere dag) en de promotores (ongeveer maandelijks).

Bij de deelprojecten projecten is tijdens de verslagperiode samengewerkt met Netspar, de Rijksuniversiteit Groningen, de Vrije Universiteit Amsterdam, Universiteit van Antwerpen, University College London (UK), RAND Center for the Study of Ageing (US) en Shanghai University of Finance and Economics en Central South University (China).

In het eerste verslagjaar is een website van het onderzoeksprogramma gelanceerd en vervolgens systematisch bijgehouden, mede met het oog op de wetenschapscommunicatie. De website omvat informatie over de projectleiding en medewerkers, de omschrijving van het onderzoeksprogramma, de publicaties die verschenen zijn in het kader van dit onderzoeksproject (downloadable), informatie over workshops en overige activiteiten, alsmede de bereikbaarheid van de medewerkers van het onderzoeksprogramma; [link](#).

3. Rapportage over het verslagjaar

3.1 Gerealiseerde onderdelen van het werkplan 2018/2019 per (deel)project

Deelproject 1a

In samenwerking met De Nardi (UCL), Fella (QM London), Paz Pardo (UCL) en Van Ooijen (RuG) heeft Knoef de paper “Family and Government Insurance: Wage, Earnings, and Income Risks in the Netherlands and the U.S.” als NBER-studie gepubliceerd. Dit is in lijn met het werkplan 2019. In deze studie brengt Knoef de inkomensdynamiek van Nederland in kaart en worden resultaten vergeleken met de V.S. en Noorwegen. De resultaten laten zien dat de inkomensonzekerheid in Nederland relatief hoog is voor de onderste 20% van de inkomensverdeling en voor de bovenste 5% van de inkomensverdeling. Er is veel media-aandacht voor de onzekerheid van inkomens onder jongeren. Ons onderzoek laat zien dat onzekerheid van het looninkomen inderdaad relatief hoog is onder jongeren in het onderste kwartiel van de inkomensverdeling. Voor jongeren daarboven geldt niet dat zij meer onzekerheid hebben in het looninkomen dan andere leeftijdsgroepen.

De patronen in de loondynamiek in Nederland lijken veel op de patronen in de VS en Noorwegen. Dus hoewel de arbeidsmarkten in deze landen erg verschillen, lijken er vergelijkbare economische mechanismen te bestaan die onzekerheid in het looninkomen in de hand werken. Wanneer we Nederland en Noorwegen vergelijken zien we dat in het onderste en bovenste deel van de verdeling het loonrisico relatief hoog is in Nederland, terwijl onder middeninkomens het loonrisico relatief laag is in Nederland. Grote inkomensschokken zijn vaker negatief dan positief en komen vooral voor bij oudere werknemers.

Een uitsplitsing van overheidsprogramma's onder oudere werknemers in Nederland laat zien dat arbeidsongeschiktheid- en werkloosheidsuitkeringen het inkomensrisico substantieel verminderen, vooral voor het onderste inkomenskwartiel. Pensioenen en progressieve belastingen (de laatste slechts in geringe mate) verminderen het inkomensrisico over de hele inkomensverdeling. Vanwege onze sociale zekerheid en progressieve belastingen zijn we in Nederland vanuit de overheid meer verzekerd voor inkomensschokken dan in de VS. Daarentegen hebben we in vergelijking met de VS minder verzekering binnen het huishouden.

Knoef en Kools hebben onderzoek gedaan naar het belang van het opvangen van schokken in medische kosten. Dat hebben ze gedaan door te onderzoeken in welke mate het bestedingspatroon van ouderen verandert bij fysieke en/of cognitieve problemen. De resultaten laten zien dat niet-medische bestedingen zo'n 13 procent toenemen bij fysieke gezondheidsproblemen, maar 9% afnemen bij cognitieve gezondheidsproblemen. Dit

onderzoek is begin 2019 gepubliceerd in de *European Economic Review* en draagt bij aan inzicht in dat mate waarin er pensioen gespaard moet worden en de mate waarin medische kosten verzekerd moeten zijn.

Deelproject 1b

Zoals voorgenomen hebben Caminada, Goudswaard, Wang en Wang hun artikel over de herverdelende werking van de diverse sociale uitkeringen in internationaal perspectief gepubliceerd in de *International Social Security Review* (een goed wetenschappelijk tijdschrift, dat in diverse talen wordt vertaald en ook door veel mensen in de praktijk van de sociale zekerheid wordt gelezen). In veel OECD-landen is de inkomensongelijkheid de laatste decennia toegenomen. Dit artikel onderzoekt in hoeverre veranderingen in sociale uitkeringen en belastingen in een groot aantal landen hieraan hebben bijgedragen. Met behulp van een zelf samengestelde dataset op basis van de Luxembourg Income Study (zie dataset 1 in onderdeel 3.4.5) laten de auteurs zien dat de sociale stelsels in de periode 1982-2013 gemiddeld genomen sterker herverdelend zijn gaan werken. De toename van de ongelijkheid is dus juist afgezwakt door de sociale stelsels. Een tweede, gerelateerd artikel is gepubliceerd in de *Journal of Comparative Economic Studies*. Hierin laten de auteurs de herverdelende werking van sociale uitkeringen en belastingen na de Grote Recessie zien voor 31 landen. Gemiddeld genomen verminderen sociale uitkeringen en belastingen de ongelijkheid met 31%, maar de verschillen tussen landen zijn aanzienlijk. In Nederland is de herverdelende werking met 45% relatief groot. Het onderzoek brengt ook de herverdelende werking van specifieke programma's in kaart. In de meeste landen kan veruit het grootste deel van de herverdelende werking van de sociale zekerheid worden toegerekend aan de pensioenen. Maar ook werkloosheidsverzekeringen en bijstandsregelingen dragen bij aan kleinere inkomensverschillen. De omvang van de sociale uitgaven (*budget size*) blijkt een veel groter effect op de inkomensongelijkheid te hebben dan de mate waarin de uitkeringen worden gericht op de laagste inkomens (*targeting*).

In het kader van dit deelproject hebben de onderzoekers nog een tweede dataset samengesteld op basis van de Luxembourg Income Study (zie dataset 2 in onderdeel 3.4.5). Met behulp van deze dataset kan voor een groot aantal landen worden geanalyseerd in welke mate sociale uitkeringen en belastingen de armoede verminderen. Hierover hebben de onderzoekers gepubliceerd in een LIS Working Paper. Gemiddeld over 49 landen bewerkstelligt het sociale en fiscale stelsel een vermindering van de armoede met 15%. Pensioenen (inclusief arbeidsongeschiktheid) verklaren gemiddeld ruim 80% van de armoedereductie, programma's voor ondersteuning van gezinnen en kinderen 14% en werkloosheidsprogramma's 9%. Over dit onderzoek worden meerdere (internationale) publicaties voorbereid. Caminada heeft op 20 september 2019 op het Jaarcongres Schulden en Armoede van Divosa een keynotelezing gehouden over de resultaten van dit onderzoek. Zo kon het onderzoek onder de aandacht worden gebracht

van de staatssecretaris, (top)ambtenaren, gemeentebestuurders en uitvoerders op het terrein van werk en inkomen. Caminada liet zien dat de inkomensbescherming in Nederland minder goed is gericht op de doelgroepen die het het meest nodig hebben, in het bijzonder kinderen.

Caminada, Goudswaard, Van Vliet en Bakker hebben deelgenomen aan een project (met een studiedag in Antwerpen) waarin de Belgische en Nederlandse stelsels van sociale zekerheid zijn vergeleken. In dat kader hebben zij de effecten van de sociale zekerheid op de armoede en de inkomensongelijkheid in België en Nederland vergeleken. Hierover hebben zij een Research Memorandum gepubliceerd. In Nederland kan sinds 2005 een stijging van de ongelijkheid van marktinkomens worden waargenomen, die volledig is geneutraliseerd door het effect van sociale uitkeringen en belastingen. In België is de ongelijkheid van marktinkomens juist iets gedaald en is de herverdelende werking van de sociale zekerheid ongeveer gelijk gebleven. In België houden de sociale uitkeringen een iets groter deel van de bevolking uit de armoede dan in Nederland (28,7 versus 25,7%). Een artikel hierover is *under review*.

Tenslotte is in het verslagjaar verder gewerkt aan het onderzoek naar de inkomens(her)verdeling in Nederland, mede in het kader van het onlangs formeel vastgelegde samenwerkingsverband met het Centraal Bureau voor de Statistiek (zie de Verantwoording 2018). Hier wordt aan gewerkt door aio Heike Vethaak.

Deelproject 2a

In lijn met het werkplan 2019 is Heike Vethaak inmiddels begonnen aan het deelproject 'Leiden versoberingen in arbeidsongeschiktheidsregelingen tot meer werk?'. Heike heeft zich met name gericht op het bestuderen van de relevante literatuur en het verrichten van vooral beschrijvende analyses met gegevens van UWV: wat zijn de kansen op werk en wat is het arbeidsinkomen geweest van cohorten arbeidsongeschiktheids-aanvragers die al dan niet een uitkering hebben ontvangen?

De paper van voormalig aio Lieke Kools (eveneens een hoofdstuk in het proefschrift dat zij op 21 november 2018 heeft verdedigd) en Pierre Koning naar de effectiviteit van werkhervatting in deeltijd vanuit ziekteverlof is inmiddels gepubliceerd in het tijdschrift *Journal of Health Economics*. Deeltijd werkhervatting blijkt het meest effectief als het snel en intensief wordt gestart.

Deelproject 2b

Start is gepland in 2020 (zie het Werkplan).

Deelproject 2c

Sinds 2012 wordt er van jongeren meer zelfredzaamheid verlangd. Ze moeten eerst een maand zelf zoeken naar werk voor ze in aanmerking komen voor een bijstandsuitkering. Een groot deel van de jongeren die zich melden voor een bijstandsuitkering komt na de zoekmaand niet meer terug bij de gemeente. Hebben zij werk gevonden? Zitten zij thuis op de bank? Of zijn ze het criminele pad op gegaan? Marco Stam (aio) heeft onderzoek gedaan naar de gevolgen van de zoekperiode in de bijstand op crimineel gedrag onder jongeren. Hij gebruikt deze zoekperiode om het causale effect van een gegarandeerd basisinkomen op criminaliteit te onderzoeken. Hij vindt dat het ontbreken van een gegarandeerd basisinkomen tot substantieel meer crimineel gedrag leidt. Dit onderzoek zal binnenkort verschijnen als Working Paper en zal voor publicatie aangeboden worden aan een internationaal tijdschrift. In aanvulling op dit onderzoek, zijn twee nieuwe onderzoeken gestart. In het eerste onderzoek onderzoeken we het effect van de ‘Wet Investeren in Jongeren’ op criminaliteit. Eerste resultaten duiden er op dat de ‘Wet Investeren in Jongeren’ tot een afname van criminaliteit leidt onder jongeren met een migratieachtergrond. In het tweede onderzoek gebruiken we uitbetalingsdata van bijstandsuitkeringen. We onderzoeken of criminaliteit toeneemt in de loop van de uitbetalingsmaand. De uitbetalingsmaanden van de afgelopen jaren zijn al opgevraagd voor de grootste Nederlandse gemeenten. De analyses voor deze papers zijn grotendeels gedaan en de papers zijn inmiddels work-in-progress.

Gerelateerd aan het onderzoek naar zelfredzaamheid van jongeren is het onderzoek van Cammeraat, Jongen en Koning naar de effecten van de zogenoemde ‘Wet Investeren in Jongeren’ (WIJ) waar afgelopen jaar aan gewerkt is. In dit onderzoek staat de vraag centraal of het verplicht opleggen van leertrajecten of arbeidsverplichtingen ertoe leidt dat jongeren op de 27 jaar minder gebruik zullen maken van de bijstand. Door gebruik te maken van administratieve data van CBS is aan te tonen dat de WIJ inderdaad leidt tot minder gebruik van de bijstand, maar niet tot meer werk onder jongeren. Dit resultaat is inmiddels opgetekend in een (discussion) paper dat voor publicatie is aangeboden aan een internationaal tijdschrift. Een toegankelijke Nederlandstalige versie is in *ESB* verschenen.

Deelproject 2d

Het doel van het onderzoek is om het *added-worker effect* vast te stellen voor Nederland voor, tijdens en na de Grote recessie. Het *added worker effect* geeft de mate waarin partners het inkomensverlies van hun werkloos geraakte partner compenseren door zich meer te gaan aanbieden op de arbeidsmarkt. Cammeraat, Jongen en Koning vinden dat het ontslag van de man leidt tot een toename van het inkomen van zijn vrouw met 500-1000 euro in de jaren na ontslag. Dit effect is veel kleiner dan compensatie uit WW en winst uit zelfstandigheid. Inmiddels is over dit onderzoek een paper geschreven en gepresenteerd op het CPB, op het congres van het *International Institute of Public Finance*, en op het congres van de *European Association of Labour Economists*. In 2019

is de paper verschenen als *CPB discussion paper* en is het paper opgestuurd naar een internationaal tijdschrift.

Deelproject 3a

Dit deelproject gaat over de zelfredzaamheid van mensen met betrekking tot sparen en pensioen. Het sluit aan bij onderzoek van onze groep dat door Netspar wordt gefinancierd. Met publicaties in Economisch Statistische Berichten, in een WRR-bundel, een Preadvies voor de Koninklijke Verenging van Staathuishoudkunde van Bruggen (Universiteit Maastricht) en Knoef, en het proefschrift van Lieke Kools is er in de periode 2017-2019 veel nadruk geweest op dit deelproject.

Inspanningen van Knoef in samenwerking met De Bresser hebben geleid tot nieuwe data over minimale en beoogde pensioenuitgaven, risicopreferenties, erfenismotieven, verwachtingen over arbeidsmarkt en gezondheid. Deze nieuwe data zal gekoppeld worden aan data uit januari 2008 en december 2014, om ontwikkelingen over tijd te analyseren. Eerste analyses zijn verricht waarbij we het effect van default pensioenkeuzes onderzoeken. Meer specifiek onderzoeken we keuzes om meer of minder pensioen op te bouwen. Door vergelijking van een doelgroep en een controlegroep zien we dat een default zo'n 20% vaker gekozen wordt (zowel voor meer en minder pensioenopbouw). Het is helaas niet zo dat mensen bij wie de default niet lijkt te passen vaker afwijken van de default. Een default brengt dus een aanzienlijke verantwoordelijkheid met zich mee voor pensioenuitvoerders. Daarnaast vormt deze data een belangrijke bron van input in het model zoals beschreven in deelproject 3b.

Ook is er in 2019 een start gemaakt om de financiële keuzes van zelfstandig ondernemers zonder personeel (ZZP'ers) met betrekking tot pensioenproducten beter te begrijpen. Dit wordt gedaan aan de hand van een Vignetten-studie. In 2020, zal deze Vignetten-studie uitgezet worden in een panel van 800 ZZP'ers.

Deelproject 3b

Dit onderzoek is opgestart door Been en Knoef in samenwerking met Mehlkopf, Muns, en Van Ewijk (Netspar). We vergelijken de verwachte pensioenopbouw van mensen (op basis van de huidige instituties) met de 'optimale' pensioenopbouw volgens het levenscyclusmodel. Op deze manier brengen we in kaart hoe groot de problemen van 'ondersparen' voor pensioen zijn, welke sociaaleconomische groepen ondersparen, en wat de rol van de tweede pijler en het eigen huis is om ondersparen te voorkomen. Het basismodel is inmiddels geprogrammeerd en de benodigde data is ontvangen en klaar voor de analyse.

Deelproject 3c

Dit deelproject is gewijzigd; zie hierover de toelichting onder 3.2 in de Verantwoording 2017/2018. Het thema zoals uitgewerkt is: “huishoudproductie als zelfverzekeringsmechanisme tegen inkomensdalingen over de levenscyclus”. In dit deelproject analyseren we de zelfredzaamheid van huishoudens middels huishoudproductie. Becker heeft in 1965 de theorie geïntroduceerd dat het verhogen van tijdsbesteding in productieve huishoudactiviteiten het effect van inkomensdalingen op het financiële welzijn van huishoudens kan verkleinen. In een artikel gepubliceerd in *The Review of Economics and Statistics* laat Been in samenwerking met Rohwedder en Hurd (RAND, USA) zien dat de mogelijkheden van huishoudproductie als zelfverzekeringsmechanisme tegen economische schokken kleiner is dan voorheen gesuggereerd in de literatuur. Dit zou impliceren dat formele sociale zekerheid en huishoudproductie geen substituten, maar complimenten zijn.

Been, Rohwedder en Hurd bevestigen dit in een paper waarin het inkomensverlies door pensionering wordt geanalyseerd. De toenames in huishoudproductie bij pensionering is niet groot genoeg om de daling in consumptie uitgaven goed te maken. Dit paper wordt inmiddels gereviseerd voor de *European Economic Review*.

Conclusies van deze twee studies zijn gebaseerd op Amerikaanse data. De VS hebben echter een relatief sober socialezekerheidsstelsel in vergelijking tot Nederland, zodat de genoemde conclusies mogelijk niet gelden voor Nederland. Een vergelijking tussen de conclusies van Amerikaanse studies en de Nederlandse casus is door Been in samenwerking met Rohwedder en Hurd gemaakt in een artikel gepubliceerd in de *Economisch Statistische Berichten*. Zij concluderen dat patronen tussen Nederlandse en Amerikaanse huishoudens zeer vergelijkbaar zijn, maar dat er meer causaal onderzoek nodig is om de rol van huishoudproductie als zelfverzekeringsmechanisme in Nederland te analyseren.

In samenwerking met Knoef, Suari-Andreu, en Alessie (RUG) analyseert Been de rol van huishoudproductie en consumptie bij werkloosheid. Daarvoor gebruiken zij de *Time Use and Consumption* component van het LISS Panel, beschikbaar gesteld door CentERdata. Voorlopige resultaten laten zien dat zowel pensionering als werkloosheid niet leidt tot (grote) dalingen in consumptie. Dit kan waarschijnlijk verklaard worden door de relatief genereuze WW-uitkeringen en pensioeninkomens. De rol van huishoudproductie is daarmee klein voor Nederlandse huishoudens, omdat formele sociale zekerheid merendeel van de inkomensdalingen op kan vangen.

Inmiddels is Been in samenwerking met Goudswaard bezig om de rol van huishoudproductie en consumptie bij pensionering in Nederland verder te onderzoeken.

Deelproject 4

Een belangrijke sociale uitkering in het kader van zelfredzaamheid is de bijstandsuitkering. Interessant genoeg bestaat er relatief weinig internationaal vergelijkend onderzoek naar bijstandsuitkeringen. Van Vliet, Wang en Goudswaard hebben de ontwikkelingen in bijstandsuitkeringen voor 26 OESO-landen in kaart gebracht. Vervolgens hebben wij onderzoek verricht naar de determinanten van deze ontwikkelingen. Daarbij is bijvoorbeeld gekeken naar de rol van globalisering en naar de rol van de beleidsagenda van de EU. Dit onderzoek is gepubliceerd in de *European Journal of Social Security*.

Bakker en Van Vliet hebben verder gewerkt aan een internationaal vergelijkend onderzoek naar de arbeidsmarkteffecten van sociaal investeringsbeleid (*social investment policies*). In deze studie wordt onderzocht in welke mate verschillende typen beleid (o.a. activerend arbeidsmarktbeleid, investeringen in scholing, beleid gericht op de combinatie van arbeid en zorg) bijdragen aan het stimuleren van werkgelegenheid in 26 OESO-landen over de periode 1990-2009. Afgelopen jaar is dit deel van het onderzoek uitgebreid met een internationaal vergelijkende analyse naar de kwaliteit van werk. Ten behoeve van deze analyse zijn nieuwe indicatoren ontwikkeld. In 2019 is dit onderzoek gepubliceerd als een Research Memorandum. Ook zal het worden aangeboden aan een wetenschappelijk tijdschrift. Het onderzoek is bestemd als eerste hoofdstuk van Bakkers proefschrift.

In 2018 zijn Van Vliet, Caminada en Bakker gestart met een grootschalige verzameling van data ten behoeve van internationaal vergelijkend onderzoek naar werkloosheidsuitkeringen in 34 landen voor de periode 1970-heden ([link](#)). In 2019 wordt de verzameling van data afgerond en zal er worden begonnen met de eerste analyses op basis van deze nieuwe data. We analyseren de ontwikkelingen in werkloosheidsuitkeringen voor een groot aantal landen en jaren. Hierbij houden we rekening met verschillende samenstellingen van huishoudens en verschillende inkomensniveaus. Ook besteden we aandacht aan de veranderingen in werkloosheidsuitkeringen voor, tijdens en na de financiële crisis.

3.2 Niet-gerealiseerde onderdelen van het werkplan 2019

In tegenstelling tot het werkplan van 2018-2019 is er nog geen start gemaakt met deelproject 2b. De start van dit deelproject is verschoven naar medio 2020. De coördinatie met gemeenten en UWV vergt enige tijd. Daarnaast heeft de voornaamste onderzoeker binnen dit project, Vethaak, zich met name gefocust op deelproject 2a.

3.3 Toelichting op de inhoudelijke voortgang en de realisatie van de onderzoeksdoelen

Ten opzichte van de verantwoording 2017/2018 en werkplan 2019 hebben zich geen belangrijke afwijkingen van de planning voorgedaan (behoudens deelproject 2b, zoals hierboven toegelicht).

3.4 Overzicht van de gerealiseerde tussenproducten

Hieronder is de output van het door Instituut Gak gefinancierde programma opgenomen. In totaal zijn er in het verslagjaar 31 publicaties gerealiseerd, waarvan 23 publicaties in de kern van het programma en 8 publicaties net buiten de kern maar wel gerelateerd aan het programma. Er zijn 11 artikelen in internationale *peer reviewed journals*. Een ander deel van de publicaties is vooral gericht op beleidsadvisering. Tenslotte zijn er artikelen en rapporten uitgebracht die gericht zijn op een breder publiek en vooral een bijdrage aan het maatschappelijk debat over sociale zekerheid beogen te leveren. Daarnaast hebben de onderzoekers door middel van 56 lezingen in binnenland (41) en buitenland (15) bijdragen geleverd aan de beleidsvorming en de spreiding van kennis op het terrein van de sociale zekerheid. In de verslagperiode zijn verder 6 seminars en workshops vanuit het eigen project in Leiden georganiseerd en 3 databases (verder) ontwikkeld. Tot slot wordt via andere relevante activiteiten (zoals adviescommissies) bijgedragen aan de valorisatie van het onderzoek. Ook komen onderzoeksresultaten aan de orde bij intern en extern onderwijs; zie onder het kopje Overig.

Achter de resultaten uit het verslagjaar zijn ook de publicaties en lezingen uit de eerdere verslagperiode opgenomen om een totaaloverzicht van het project tot nu toe te geven. Alle publicaties zijn te raadplegen via de website van het onderzoeksteam *Zelfredzaamheid van sociale bescherming over de levenscyclus* ([link](#)).

3.4.1 Publicaties in de kern van het programma

2019

- Bakker VB & Vliet OP van (2019), Social Investment, Employment Outcomes and Policy and Institutional Complementarities: A Comparative Analysis across 26 OECD countries, *Department of Economics Research Memorandum* 2019.01, Leiden University. [link](#)
- Been J, Rohwedder S & Hurd MD (2019), Does home production replace consumption spending? Evidence from shocks in housing wealth in the Great Recession, *Review of Economics and Statistics*. [link](#)

- Been J, Rohwedder S & Hurd MD (2019), Minder werken gaat samen met meer huishoudproductie, *Economisch Statistische Berichten* 104(4771), 14 maart 2019. [link](#)
- Caminada K, Goudswaard K, Wang C & Wang J (2019), Has the redistributive effect of social transfers and taxes changed over time across countries?, *International Social Security Review* 72(1): 3-31. [link](#)
- Caminada K, Wang J, Goudswaard K & Wang C (2019), Relative income poverty rates and poverty alleviation via tax/benefit systems in 49 LIS-countries, 1967-2016 *LIS Working Paper Series* nr. 761. [link](#)
- Caminada CLJ, Goudswaard KP, Wang C & Wang J (2019), Income inequality and fiscal redistribution in 31 countries after the crisis, *Comparative Economic Studies* 61(1): 119-148. [link](#)
- Caminada K & Wang J (2019), The Leiden LIS Budget Incidence Fiscal Redistribution Dataset on Relative Income Poverty Rates (dataset). [link](#)
- Deursen C van, Koning PWC, García Gomez P & Riumallo Herl C (2019), Op de drempel van arbeidsongeschiktheid. De gevolgen voor werk en inkomen van wel of geen uitkering. *UWV kennisverslag* nr. 2019-01: Kenniscentrum UWV. [link](#)
- Godard M, Koning P & Lindeboom M (2019), Targeting Disability Insurance Applicants with Screening, *IZA Discussion paper* 12343. [link](#)
- Knoef MG (2019), Met datascience een passend pensioenadvies, *Pensioen bestuur & management* 16(1): 39-40. [link](#)
- Koning P (2019), Banenafpraak en quotumregeling: snapt u het nog?, *sociaalweb.nl*, 12 augustus 2019. [link](#)
- Koning P (2019), Terug van nooit weggeweest: loondoorbetaling bij ziekte (deel 2), *ESB Blog*, 4 februari 2019. [link](#)
- Koning P (2019), Verleden, heden en toekomst van de arbeidsongeschiktheid, *Economisch Statistische Berichten* 104(4772), p 151-153. [link](#)
- Kools L & Knoef M (2019), 'Health and consumption preferences; estimating the health state dependence of utility using equivalence scales', *European Economic Review* 113: 46-62. [link](#)
- Kools L & Koning P (2019), Graded Return-to-Work as a Stepping Stone to Full Work Resumption, *Journal of Health Economics* 65, p. 189-209. [link](#)
- De Nardi M, Fella G, Knoef MG, Paz-Pardo G & Ooijen R van (2019), Family and Government Insurance: Wage, Earnings, and Income Risks in the Netherlands and the U.S. NBER Working Paper Series no. 25832. [Working paper]. [link](#)
- Vliet O van & Wang J (2019), The Political Economy of Social Assistance and Minimum Income Benefits: A Comparative Analysis across 26 OECD Countries, *Comparative European Politics* 17(1): 49-71. [link](#)

- Vliet OP van (7 juni 2019), *Globalisering, migratie en technologische vooruitgang: gevolgen voor arbeidsmarkt en sociale zekerheid* (Oratie. Instituut voor Fiscale en Economische Vakken, Rechtsgeleerdheid, Universiteit Leiden). Leiden: Universiteit Leiden. [link](#)
- Vliet OP van, Caminada K, Goudswaard K & Wang J (2019), Poverty reduction among older people through pensions: a comparative analysis, in: Bent Greve (eds.), *Handbook of Poverty* (Chapter 29; forthcoming).

2018 (vanaf 1 oktober)

- Caminada K, Knoef M & Goudswaard K (2018), Toenemende spreiding in de drukverdeling van inkomensheffingen, *Weekblad fiscaal recht* 7256, 4 oktober 2018: 1245-1253. [link](#)
- Cammeraat E, Jongen ELW & Koning PWC (2018), Investeren in jongeren tijdens de Grote Recessie, *Economisch Statistische Berichten* 103(4761). [link](#)
- Marimpi M & Koning P (2018), Youth Minimum Wages and Youth Employment, *IZA Journal of Labor Policy*, 7:5. <https://doi.org/10.1186/s40173-018-0098-4>. [link](#)
- Hassink W, Koning, P & Zwinkels, W (2018), Do Firms with Low Disability Risks Opt Out from Public to Private Insurance?, *B.E. Journal of Economic Analysis and Policy* 18(1): 1-11. [link](#)
- Knoef MG (2018), Dromen over een goed pensioen: origami en datascience, *TPEdigitaal* 12(2): 82-94. [link](#)

2018 (1 januari tot en met 30 september)

- Bresser J de, Knoef MG & Kools L (2018), Cutting One's Coat According to One's Cloth: How did the Great Recession affect retirement resources and expenditure goals? *Netspar Academic Series* nr. 05/2018-029. [link](#)
- Caminada CLJ, Goudswaard KP, Vliet OP van & Bakker VB (2018), Verschillen in niveau en ontwikkeling van de inkomensongelijkheid, -herverdeling en -armoede in Nederland en België sinds 1995, *Department of Economics Research Memorandum* 2018.02, Leiden University. [link](#)
- Cammeraat E, Jongen ELW & Koning PWC (2018), Investeren in jongeren tijdens de Grote Recessie, *Economisch Statistische Berichten* 103(4761): 220-223. [link](#)
- Kools L & Koning PWC (2018), Graded Return-to-Work as a Stepping Stone to Full Work Resumption, *IZA Discussion Paper Series* nr. 11471. [link](#)
- Vliet O van & Wang J (2018), The Political Economy of Social Assistance and Minimum Income Benefits: A Comparative Analysis across 26 OECD Countries, *Comparative European Politics*. doi: 10.1057/s41295-017-0109-7. [link](#)

- Wang J, Caminada K, Goudswaard KP & Wang C (2018), Income polarization in 31 European countries and Europe wide, 2004-2012, *Cambridge Journal of Economics* 42(3): 797-816. [link](#)

2017

- Been J, Caminada K, Goudswaard KP & Vliet OP van (2017), Public/private pension mix, income inequality, and poverty among the elderly in Europe: an empirical analysis using new and revised OECD data, *Social Policy and Administration* 51(7): 1079-1100. [link](#)
- Brüggem L & Knoef MG (2017), Pensioen: de beperkte aandacht voor sparen voor later. In: Dur R. (red.) Gedragseconomie en beleid, *Preadvies voor de Koninklijke Vereniging voor Staathuishoudkunde*: 31-37. [link](#)
- Caminada K (2017), Internationale inkomensverhoudingen na de crisis, *Economische Statistische Berichten* 102(4755): 587. [link](#)
- Caminada K (2017), Stabiele inkomensverhoudingen door toegenomen (fiscale) herverdelingsinspanningen in Nederland, in: *Fiscale vernieuwing op komst? Ars Notariatus* 165, Wolters Kluwer: 3-28. [link](#)
- Caminada K & Goudswaard K (2017), De inkomensverdeling van ouderen internationaal vergeleken, *Geron Tijdschrift over ouder worden & maatschappij* 19(3): 10-13. [link](#)
- Caminada K, Goudswaard K & Been J (2017), Neemt de inkomensongelijkheid in Nederland toe? in: Chkalova K, Genabeek J van, Sanders J, Smits W. (red.), *Dynamiek op de Nederlandse arbeidsmarkt. De focus op ongelijkheid*, Den Haag: CBS/TNO: 85-100. [link](#)
- Caminada K, Goudswaard K & Been J (2017), De ontwikkeling van inkomensongelijkheid en inkomensherverdeling in Nederland 1990-2014: achtergrondinformatie, *Department of Economics Research Memorandum* 2017.02, Leiden University. [link](#)
- Caminada K, Wang J, Goudswaard K & Wang C (2017), Income inequality and fiscal redistribution in 47 LIS-countries, 1967-2014, *LIS Working Paper Series* #724. [link](#)
- Cammeraat E, Jongen ELW & Koning P (2017), Preventing NEETs During the Great Recession. The Effect of a Mandatory Activation Program for Young Welfare Recipients, *IZA Working paper* 11090. [link](#)
- Goudswaard, KP (2017), Het nivelleringsfeestje houdt aan, *TPEdigitaal* 11(3): 44-48. [link](#)
- Goudswaard KP & Caminada K (2017), Pensioenen voor zelfstandigen. In: Kremer M., Went R., Knottnerus A. (Eds.) *Voor de zekerheid. De toekomst van flexibel werk en de moderne organisatie van arbeid*, WRR-Verkenning, no. 36 Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 231-255. [link](#)

- Koning P & Sonsbeek J van (2017), Making Disability Work? The Effect of Financial Incentives on Partially Disabled Workers, *Labour Economics* 2017(47): 202-215. [link](#)
- Vliet O van (2017), Bijstandsuitkeringen in veel OESO-landen gedaald, *Sociaal Bestek* 2017/2018(6): 58-59. [link](#)
- Vliet O van & Wang J (2017), The Political Economy of Social Assistance and Minimum Income Benefits: A Comparative Analysis across 26 OECD Countries, *Comparative European Politics* doi.org/1057/s41295-017-0109-7. [link](#)
- Vriend S, Knoef M, Lammers M & ter Weel B. Inkomensmobiliteit in Nederland 2001-2014. SEO-rapport nr. 2017-10. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek. [link](#)
- Wang J, Caminada K & Wang C (2017), Measuring income polarization for 20 European countries, 2004-2013: A Shapley growth-redistribution decomposition, *Eastern European Economics*, 55(6): 477-499. [link](#)
- Zwinkels W, Knoef MG, Caminada K, Goudswaard KP & Been J (2017), Zelfstandigen zonder pensioen?, *Economisch Statistische Berichten*, 102(4750): 254-256. [link](#)
- Zwinkels W, Knoef MG, Been J, Caminada K & Goudswaard KP (2017), Zicht op ZZP pensioen, *Netspar Industry Paper Series: Design Paper* nr. 91. [link](#)

3.4.2 Overige publicaties

2019

- Bosch N, Jongen ELW, Leenders W & Möhlmann J (2019), Non-Bunching at Kinks and Notches in Cash Transfers in the Netherlands, *International Tax and Public Finance* (12-07-2019). [link](#)
- Jongen ELW & Stoel M (2019), The Elasticity of Taxable Labour Income in the Netherlands, *De Economist* (27-08-2019): 1-28. [link](#)
- Tjhuis O & Goudswaard K (2019), Naar een uniform arbeidscontract?, *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken* 35(1): 141-156. [link](#)
- Thewissen SH & Vliet OP van (2019), Competing with the Dragon: Employment effects of Chinese trade competition in 17 sectors across 18 OECD countries, *Political Science Research and Methods* 7(2): 215-232. [link](#)

2018 (vanaf 1 oktober)

- Das M & Knoef MG (2018), Experimental and Longitudinal Data for Scientific and Policy Research: Open Access to Data Collected in the Longitudinal Internet Studies for the Social Sciences (LISS) Panel. In: Crato N, Paruolo P (red. Data-

Driven Policy Impact Evaluation: How Access to Microdata is Transforming Policy Design. Cham: Springer. 131-146. [link](#)

- Boer HW de, Jongen ELW & Mastrogiacomo M. (2018), Tax-benefit reforms and structural models for labour supply. In: Haan J de Parlevliet J (red.) Structural Reforms – Moving the Economy Forward. Cham: Springer. 239-264. [link](#)
- Thewissen SH & Vliet OP van (2018), Chinese Imports and Domestic Employment Across 18 OECD Countries, *VOX CEPR Policy Portal* (6 september 2018). [link](#)
- Vliet OP van & Thewissen SH (2018), Minder binnenlandse werkgelegenheid door Chinese import, *Me Judice* (28 augustus 2018). [link](#)

2018 (1 januari tot en met 30 september)

- Kools L & Knoef MG (2017), Health and the Marginal Utility of Consumption: Estimating Health State Dependence using Equivalence Scales, *Netspar Academic Series* nr. 04/2017-008. Tilburg: Netspar. [link](#)
- Knoef MG, (2018), Big Data: oplossing voor alles? *Sociaal Bestek*, te verschijnen.
- Muns S, Knoef M & Soest A van (2018), Verschil in levensverwachting tussen lage en hoge inkomens is verder gestegen, *Me Judice*. [link](#)
- Thewissen SH, Vliet OP van & Wang C (2018), Taking the Sector Seriously: Data, Developments, and Drivers of Intra-sectoral Earnings Inequality, *Social Indicators Research* 138(3): 1023-1048. [link](#)

2017

- Been J & Vliet O van (2017), Early retirement across Europe. Does non-standard employment increase participation of older workers?, *Kyklos* 70(2): 163-188. [link](#)
- Berge W van den, Jongen ELW & Wiel K van der (2017), Using Tax Deductions to Promote Lifelong Learning: Real and Shifting Responses, *CPB Discussion Papers* nr. 353. The Hague: CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis. [link](#)
- Groot N de & Koning PWC (2017), Leidt premiedifferentiatie voor werkgevers tot minder arbeidsongeschiktheid?, *TPEdigitaal* 11(2): 64-82. [link](#)
- Koning PWC & Sonsbeek JM van (2017), Actief arbeidsmarktbeleid tussen theorie en praktijk, *Sociaal Bestek* 2017(juni/juli): 11-12. [link](#)
- Koning PWC, Vogels E & Lange M de (2017), De onderkant van de arbeidsmarkt en actief arbeidsmarktbeleid in internationaal perspectief, *TPEdigitaal* 11(1): 1-16. [link](#)

- Koning PWC (2017), Sociale zekerheid en arbeidsmarkt in het Regeerakkoord, *TPEdigitaal* 11(3): 11-15. [link](#)

3.4.3 Voordrachten en onderzoekpresentaties

2019

- VB Bakker, Presentatie paper 'Social Investment, Institutional Complementarity and Employment: A Comparative Analysis across 26 OECD countries', Social Situation Monitor Research Seminar on Social Investment, European Commission, Brussel, 29 januari 2019.
- VB Bakker, Presentatie paper 'Social Investment, Institutional Complementarity and Employment: A Comparative Analysis across 26 OECD countries', New Paper Sessions, Koninklijke Vereniging voor Staathuishoudkunde en Universiteit Leiden, Den Haag, 24 mei 2019.
- VB Bakker, Presentatie poster 'Quantity over quality? Just more or also better jobs due to social investment?', InGRID-2 Expert Workshop 'Measuring job quality: new data and methods', Centre d'études de l'emploi et du travail (CEET) du Conservatoire national des arts et métiers (Cnam), Noisy-le-Grand, 18-20 september 2019.
- K Caminada, Presentation 'Poverty and poverty reduction(among children) by T/B-systems in 49 countries: best-practices and mutual learning', Jaarcongres Schulden & Armoede, Amersfoort, 20 september 2019.
- K Caminada, Presentatie 'Miljoenennotadebat Prinsjesdag', Faculteit Governance & Global Affairs, Den Haag, 17 september 2019.
- K Caminada, Voordracht 'Fiscaal beleid leidt tot grote verschillen. Verdelingsgevolgen van fiscaal participatiebeleid en maatvoering van fiscale discriminatie: wat betekent het beleid voor de (inkomens-) ongelijkheid en de maatschappelijke scheidslijnen?', Leiden Revisited, Leiden, 30 augustus 2019.
- K Caminada, 'Presentation Redistribution and Taxing the Rich & Wealthy – Incomes at the bottom and the top in 49 LIS countries 1967-2016', Midterm Review Evaluation research program Reform of Social Legislation, Leiden Law School, Leiden, 28 June 2019.
- K Caminada, Presentation 'Taxing the Rich & Wealthy – Incomes at the bottom and the top in 49 LIS countries 1967-2016', MATRA Rule of Law Training Programme Public Finance Management, Leiden, 27 June 2019.
- K Caminada, Presentatie paper 'Heterogeneity income tax ratios. Causes, dimensions and development of tax discrimination in the Netherlands', 2019 Cnossen Forum: Tax by Design for the Netherlands, Erasmus School of Economics & Ministry of Finance, 24 May 2019.

- K Caminada, Gastcollege 'Dimensions of (Global) Inequality: Wealth, Income & Relative Income Poverty Rates', Seminar Economic Policy, Erasmus University Rotterdam, 4 March 2019.
- KP Goudswaard, Coreferaat 'Individual versus Household Taxation', opgesteld t.b.v. Cnossen Forum, Rotterdam, 24 mei 2019.
- KP Goudswaard Presentatie 'De Miljoenennota 2020 en sociaal-economische hervormingen', Miljoenenontbijt VNO-NWC, Leiden, 18 september 2019.
- KP Goudswaard Presentatie 'Pensioenakkoord: hoe nu verder?', Nationaal Pensioen Forum, Utrecht, 24 september 2019.
- ELW Jongen, Presentation 'The added worker effect in the Netherlands before and during the great recession', EALE, Uppsala, September 2019
- MG Knoef, Presentation 'Brengt het pensioenakkoord pensioen dichterbij de mensen?', UvA Amsterdam, November 2019.
- MG Knoef, Presentatie 'Big help or Big brother? Data en economische keuzes vanuit burgerperspectief', Conferentie 'Door de bril van de burger: burgerperspectief in onderzoek' van Instituut Gak, Den Haag, 4 oktober 2019.
- MG Knoef, Presentation 'Big data for re-integration', G4 workshop Work & Income, Rotterdam, september 2019.
- MG Knoef, Keynote 'Dromen over een goed pensioen', yearly conference Pensioenorde, Hilversum, June 2019.
- MG Knoef, Presentatie 'Raising pension awareness through letters and social media; evidence from a randomized and quasi-experiment', Experimental Finance Conference, Copenhagen June 2019.
- MG Knoef, Presentatie 'Hoe navigeren we mensen naar een goed pensioen? Door meten tot weten', Montae study day, Utrecht, May 2019,
- MG Knoef, 'Ga je mee verdwalen? Een goede pensioentool weet de weg', Conference Pensioenfederatie, Verbond van Verzekeraars, and Netspar, The Hague, May 2019.
- MG Knoef, Presentatie 'Less time means less crime? Evidence from a mandatory activation program for welfare recipients', KVS new paper sessions, The Hague, May 2019.
- MG Knoef, Seminar 'Raising pension awareness through letters and social media; evidence form a randomized and quasi-experiment', Ca' Foscari University, Venice, February 2019.
- MG Knoef, 'Optimaal sparen en consumeren gedurende de levensloop', bestuur PFZW, Rhederoord, January 2019.
- MG Knoef, Visiting lecturer 'Masterclass pension innovation', TIAS School for Business and Society, November 2019.
- MG Knoef, Visiting lecturer 'Nyenrode Executive Pensions Program. Over: De toereikendheid van pensioen', Juni 2019.

- P Koning, Discussant, 'The impact of the disability insurance reform on work resumption and benefit substitution in the Netherlands', NETSPAR conference, 23 januari 2019.
- P Koning, Guest lecture 'Active Labor Market Policies', Tilburg University, 15 maart 2019.
- P Koning, Expert meeting 'Kwantitatief inzicht verdringing arbeidsmarkt, SZW, 27 maart 2019.
- P Koning, Presentatie 'De effectiviteit van arbeidsdienstverlening: wat weten we en wat weten we nog niet?', "Regionale samenwerking voor de arbeidsmarkt". SER/StvdA bijeenkomst, Utrecht, 19 Juni 2019.
- P Koning, Presentatie 'Disability Economics workshop, Targeting disability insurance benefits with screening' ULB, Brussel, 26 juni 2019.
- H Vethaak, Presentatie 'Decomposing employment trends of disabled workers', KVS new paper sessions, Den Haag, mei 2019.
- H Vethaak, Seminar 'Decomposing employment trends of disabled workers', University Bergen, augustus 2019.
- H Vethaak, Seminar 'Decomposing employment trends of disabled workers', UWV Sloterdijk, september 2019.
- H Vethaak, Presentatie 'Decomposing employment trends of disabled workers', Nederlandse Arbeidsmarktdag, Utrecht, oktober 2019.
- O Van Vliet, Presentatie 'De veranderende arbeidsmarkt als gevolg van technologische ontwikkelingen', Pensioenfonds Zorg en Welzijn, 18 januari 2019.
- O Van Vliet, Oratie 'Globalisering, migratie en technologische vooruitgang: gevolgen voor arbeidsmarkt en sociale zekerheid. Leiden, 7 juni 2019.
- O Van Vliet, Presentatie 'Bijstandsuitkeringen in internationaal perspectief', iBestuur Congres, 3 juli 2019.
- O Van Vliet, Organisatie, 'In gesprek met de Commissie Regulering van Werk (Commissie Borstlap)', NGSZ i.s.m. Ministerie SZW, 8 april 2019.

2018 (vanaf 1 oktober)

- K Caminada, Presentation 'Poverty and poverty reduction (among children) by T/B-systems in 49 countries best-practices and mutual learning', Sociaal Economische Raad, thema Arbeidsparticipatie en armoede, Den Haag, 19 december 2018.
- K Caminada, Presentation 'Poverty and poverty reduction (among children) by T/B-systems in Europe: best-practices and mutual learning', Masters Honours Class on Child poverty, Leiden University, Leiden, 15 November 2018.

- K Caminada, Presentation ‘Global challenge on tax expenditures?, seminar Pathways to global tax governance. Perspectives from the Netherlands and the Think20 network’, The Hague 7 November 2018.
- K Caminada, Voordracht ‘Income inequality and fiscal redistribution in 31 countries after the crisis’, Nederlandse Economen Dag, Amsterdam, 6 november 2018.
- K Caminada, Invited Guest Lecture ‘Incomes at the bottom and the top. Dimensions of (Global) Inequality, Top Incomes, Wealth and Poverty in an International Perspective’, Shanghai University of Finance and Economics, Shanghai, 29 October 2018.
- K Caminada, ‘Presentatie Fiscaal beleid leidt tot grote verschillen: Verdelingsgevolgen van fiscaal participatiebeleid en maatvoering van fiscale discriminatie: wat betekent het beleid voor de (inkomens-) ongelijkheid en de maatschappelijke scheidslijnen?’, Wim Drees Fonds, Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen, Den Haag, 4 oktober 2018.
- K Caminada, Presentatie ‘Fiscale discriminatie: wie betaalt (te) veel / weinig belasting? Over de keerzijde van fiscale prikkels ter bevordering van arbeidsparticipatie en economische zelfstandigheid van partners’, Rijswijk, 28 augustus 2018.
- K Caminada, Presentation ‘Income inequality and fiscal redistribution in 47 LIS-countries, and Sneak Preview At-Risk-of-Poverty, 1967-2016’, 25th International Research Seminar of the Foundation for International Studies on Social Security, Sigtuna, Sweden, June 2018.
- KP Goudswaard, Gastcollege ‘Op weg naar een nieuw pensioenstelsel’, Nyenrode Executive Pensions Program, Breukelen, 1 oktober 2018.
- KP Goudswaard, Guest lecture ‘Rising inequality: what is the role of social transfers and taxes? A cross country comparison’, Shanghai University of Finance and Economics, Shanghai, 29 oktober 2018.
- KP Goudswaard, Inleiding ‘Pensioenhervorming: een vertraagde processie van Echternach’, Alumnidag Nyenrode, Breukelen, 30 november 2018.
- KP Goudswaard, Cleveringalezing ‘Minder zorg om vergrijzing?’, Londen, 28 november 2018.
- P Koning, Presentatie ‘Adverse selection in the UK annuity market and the 1956 Finance Act (discussant)’, NETSPAR day 2018, 17 januari 2018.
- P Koning, Presentatie ‘Use and usefulness of Disability Insurance Experience Rating. Evidence from the Netherlands’, IRDES, Parijs, 2 februari 2018.
- P Koning, Discussant ‘Spousal Response to DI benefit cuts’, NETSPAR pension day, Leiden, 1 november 2018.
- P Koning, Workshop ‘Evaluating the Intended and Unintended Effects of Stricter Disability Insurance Screening and Employer Obligations in Disability Insurance.

The Case of the Netherlands Social Insurance Research', Bergen/Norway (keynote speaker), 28-29 november 2018.

2018 (1 januari tot en met 30 september)

- VB Bakker, Presentatie 'Work in progress (een geüpdatete versie van het Social Investment paper)', Wetenschapsmiddag van het Wetenschappelijk Bureau voor de Vakbeweging de Burcht, Amsterdam, 14 februari 2018.
- VB Bakker, Presentatie paper 'Social Investment, Institutional Complementarity and Employment', 7e ESPAnet Nederland/Vlaanderen Onderzoekersdag Contouren van een nieuwe verzorgingsstaat?, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 31 januari 2018.
- J Been, Presentation paper: 'Optimal age-dependent Unemployment Insurance', 8th Workshop on Labour Economics and Social Policy, Dresden, March 22-23, 2018.
- J Been, Presentatie paper: 'Households' consumption spending and home production responses to retirement: Do retirees substitute consumption spending?', Netspar International Pension Workshop, Leiden, the Netherlands, January 17-19, 2018.
- K Caminada, Presentatie 'Taxing the Rich & Wealthy – Fiscal Redistribution and Poverty in 47 LIS-countries 1967-2016', MATRA Training Public Finance Management, Den Haag, 13 juni 2018.
- K Caminada, Presentatie paper 'Verschillen in niveau en ontwikkeling van inkomens-ongelijkheid, -herverdeling en -armoede in Nederland en België sinds 1995', Studiedag 'De Sociale Staat van België en Nederland', Universiteit Antwerpen, 25 mei 2018.
- K Caminada, Voordracht en position paper voor rondetafelgesprek op verzoek van De vaste commissie voor Financiën van de Tweede Kamer over de 'Arbeidsinkomens-quote (arbeidsinkomens- en kapitaalverdeling)', Den Haag, 15 mei 2018.
- K Caminada, Voordracht 'Meten is weten ...', Middag van de inkomensongelijkheid, Centraal Bureau voor de Statistiek en Universiteit Leiden, Den Haag, 24 april 2018.
- K Caminada, Gastcollege 'Dimensions of Global Inequality: Wealth, Income & Relative Income Poverty Rates', Seminar Economic Policy – The Political Economy of Globalization, Erasmus Universiteit Rotterdam, 6 maart 2018.
- K Caminada, Gastcollege 'Is Nederland Piketty-proof? Over stabiele inkomens-verhoudingen via toenemende herverdeling van belastingheffing in internationaal perspectief', Honours College Descartes Universiteit Utrecht, 21 februari 2018.

- KP Goudswaard, Lezing over ‘Achtergronden van de pensioenhervorming’, Montae pensioensessie werkgevers, Utrecht 31 mei 2018.
- KP Goudswaard, Inleiding over ‘De stand van zaken in de discussie over pensioenhervorming’, Netspar Bestuursdiner, Den Haag, 12 april 2018.
- KP Goudswaard, Lezing ‘Naar een nieuw pensioencontract’ Montae Educatiesessie pensioenen bestuurders, Utrecht, 7 februari 2018.
- KP Goudswaard, Presentatie ‘Naar een nieuw pensioencontract’, VIVAT, Amstelveen, 24 januari 2018.
- KP Goudswaard, Keynote lezing ‘Hoe ziet het pensioenstelsel er over 10 jaar uit?’, Kring van Pensioenspecialisten, Haarzuilen, 23 januari 2018.
- MG Knoef, Presentatie ‘Opting-out verkennen met een experiment?’, Zeist, september 2018.
- MG Knoef, Seminar, ‘Financiën en langdurige zorg’, Ministerie van Financiën. Den Haag, augustus 2018.
- MG Knoef, Presentatie ‘Pensioenbewustzijn en zorgen’, Amsterdam, juni 2018.
- MG Knoef, Pop-up lecture ‘Waarom huishoudfinanciën en pensioen *wel* interessant zijn!’, Haags Vrouwen Netwerk, juni 2018.
- MG Knoef, Presentatie ‘Big data as a solution for everything?’, Biennial conference Kennisplatform Werk & Inkomen, Rotterdam, juni 2018.
- MG Knoef, Presentatie ‘Mind the gap’, Global Pension Dialogue, Amsterdam, mei 2018.
- MG Knoef, Presentatie ‘Early-life financial behavior, intergenerational transfers, and employment: Insights from a nudge in student loan policy’, SEHO conference, Parijs, mei 2018.
- MG Knoef, Presentatie ‘Flexibel met pensioen’, Netspar Anniversary Meeting, Den Haag, april 2018.
- MG Knoef, ‘Cutting one’s coat according to one’s cloth: how did the Great Recession affect retirement resources and expenditure goals?’, CPB lunch seminar, Den Haag, april 2018.
- MG Knoef, Guest lecture, ‘Retirement savings adequacy’, Tilburg, april 2018.
- MG Knoef, Seminar ‘Financiële planning: een toereikend pensioen?’, Volksbank, Utrecht, februari 2018.
- MG Knoef, ‘Een toereikend pensioen?’, Pensioenlab, Utrecht, februari 2018.
- MG Knoef, Seminar, ‘Een toereikend pensioen?’, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Den Haag, januari 2018.
- PWC Koning, Presentatie ‘Graded Work As a Stepping Stone into Full Work Resumption’, AHEPE (Applied Health Economics and Policy Evaluation) conference, Parijs, 21-22 juni 2018.

- PWC Koning, Presentatie 'Preventing NEETs During the Great Recession – The Effects of a Mandatory Activation Program for Young Welfare Recipients', Zijlstra Centrum Vrije Universiteit Amsterdam, 22 januari 2018.
- O van Vliet, Presentatie 'Rising income inequality: Globalisation, technological change or labour unions?'. Conferentie ESPAnet NL, Rotterdam, 31 januari 2018.

2017

- VB Bakker, Presentatie 'Disaggregated Social Investment spending and labour market outcomes in 26 OECD countries', Symposium Hervorming van Sociale Regelgeving, Leiden, 23 oktober 2017.
- J Been, Presentatie 'Economic and psychological aspects of pension choice and communication, Designing freedom of choice and tailor-made solutions within pension schemes', Netspar, Utrecht, December 5, 2017.
- J Been, Presentatie 'Early-life financial behavior, intergenerational transfers, and employment: Insights from a nudge in student loan policy', Dutch Economists Day, Amsterdam, November 3, 2017.
- J Been, Presentatie 'Raising pension awareness through letters and social media: What works for whom? Evidence from a randomized and quasi-experiment', Dutch Economists Day, Amsterdam, November 3, 2017.
- J Been, Presentatie 'Households Consumption and Time Use Responses to Income Losses over the Life-Cycle', Symposium Hervorming van Sociale Regelgeving, Leiden, 23 oktober 2017.
- J Been, Presentatie 'Households consumption spending and home production responses to retirement: Do retirees substitute consumption spending?', Workshop Household Finance and Retirement Savings, CeRP, Turin, October 19-20, 2017.
- J Been, Presentatie 'Early-life financial behavior, intergenerational transfers, and employment: Insights from a nudge in student loan policy', Netspar Pension Day 2017, Utrecht, October 13, 2017.
- J Been, Presentatie 'Raising pension awareness through letters and social media: What works for whom? Evidence from a randomized and quasi-experiment', Netspar Pension Day 2017, Utrecht, October 13, 2017.
- J Been, Presentatie paper 'Zwinkels W, Knoef MG, Been J, Caminada K & Goudswaard KP, Zicht op ZZP pensioen', Netspar Workshop "Freedom of choice and pension adequacy", Ortec, Rotterdam, September 26, 2017.
- J Been, Presentatie 'The Effect of Child Care Subsidies on the Time Allocation and Well-Being of Parents', 73rd IIPF, Tokyo, August 18-20, 2017.

- J Been, Presentatie paper ‘Households consumption spending and home production responses to retirement: Do retirees substitute consumption spending?’, Society of Economics of the Household, San Diego CA, US, June 25-26, 2017.
- J Been, Presentatie ‘Does home production replace consumption spending? Evidence from shocks in housing wealth in the Great Recession’, CESifo Venice Summer Institute 2017 "New evidence on consumption, household behavior, and inequality", Venice, Italy June 12-13, 2017.
- K Caminada, Presentatie ‘Stabiele inkomensverhoudingen via toenemende herverdeling van belastingheffing, zowel in Nederland, als elders’, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag, 29 november 2017.
- K Caminada, Presentatie ‘Taxing the Rich & Wealthy – Fiscal Redistribution and Poverty in 47 LIS-countries 1967-2016 in 47 LIS-countries 1967-2014’, MATRA Training Public Finance Management, Den Haag, 15 november 2017.
- K Caminada, Presentatie over ‘Toenemende groep sociaal onbeschermd werkenden mede het gevolg van achterhaald fiscaal regime zzp-ers’, ZZP-congres, Den Haag, 4 november 2017.
- K Caminada, Presentatie ‘Stabiele inkomensverhoudingen door toegenomen (fiscale) herverdelingsinspanningen in Nederland’, Nederlandse Economen Dag, Amsterdam, 3 november 2017.
- K Caminada, Presentatie ‘At risk of poverty and fiscal redistribution in 47 LIS-countries, 1967-2014’, Symposium research program Reform of Social Legislation, Leiden, October 23, 2017.
- K Caminada, Presentatie ‘Stabiele inkomensverhoudingen via toenemende herverdeling van belastingheffing in Nederland, De Staat van Nederland. Terug naar de Feiten’, Experticeentrum Journalistiek, Amsterdam, 3 oktober 2017.
- K Caminada, Voordracht ‘Stabiele inkomensverhoudingen via toenemende herverdeling van belastingheffing in Nederland maakt het stelsel (te) complex. Grand Design of Piecemeal Engineering?’, Formatietafel fiscaliteit, Den Haag, 11 juli 2017.
- K Caminada, Voordracht ‘Ontwikkeling van inkomensongelijkheid en herverdeling in 47 landen 1967-2013’, 24th International Research Seminar of the Foundation for International Studies on Social Security, Sigtuna Sweden, June 5-7, 2017.
- K Caminada, Coreferaat ‘Dimensions of Global Income Inequality, Expertmeeting on Inequality’ with Branko Milanovic, De Nederlandsche Bank, Amsterdam, 13 april 2017.
- KP Goudswaard, Lezing 'Sociaal-economisch beleid in het regeerakkoord van Rutte III', Studentenvereniging Minerva, Leiden, 6 december 2017.

- KP Goudswaard, Presentatie 'Naar een nieuw pensioencontract', Montae, Rijswijk, 29 november 2017.
- KP Goudswaard, Masterclass 'Pensioenstelsel in verandering', Masterclasses financiële journalistiek, Den Haag, 14 november 2017.
- KP Goudswaard, Keynote lezing 'Nieuw pensioencontract voor de toekomst', Pensioen Forum, Utrecht, 7 november 2017.
- KP Goudswaard, Masterclass 'De Toekomst van ons Pensioen', AGH Opleidingsdag, Rijswijk, 22 september 2017.
- KP Goudswaard, Presentatie 'De Toekomst van ons Pensioen', FNV Commissie Pensioen, Utrecht, 6 september 2017.
- KP Goudswaard, Inleiding over 'Naar een nieuw pensioencontract', Netspar Bestuursdiner, Amstelveen, 11 mei 2017.
- KP Goudswaard, Presentatie 'Naar een nieuw pensioencontract', ten behoeve van kabinetsformatie, Den Haag, 18 april 2017.
- ELW Jongen, Presentatie 'Using tax deductions to promote lifelong learning – Real and shifting responses', 73rd IIPF, Tokyo, August 18-20, 2017.
- MG Knoef, Presentatie 'Keuzevrijheid en maatwerk binnen pensioenregelingen', Utrecht, december 2017.
- MG Knoef, Introductie 'Verhoging AOW leeftijd: langer doorwerken voor iedereen?', Amsterdam, november 2017.
- MG Knoef, Presentatie 'Inkomen voor nu en later', Tilburg University, november 2017.
- MG Knoef, Presentatie 'De beperkte aandacht voor sparen voor later', Dag van het gedrag, Behavioural Insight Netwerk Nederland, Den Haag, November 2017.
- MG Knoef, Masterclass 'Een toereikend pensioen?', Masterclass pensions for financial journalists, Den Haag, November 2017.
- MG Knoef, Presentatie 'Raising pension awareness through letters and social media', Dutch Economist Day, Amsterdam, November 2017.
- MG Knoef, Presentatie 'Raising pension awareness through letters and social media' Netspar Pension Day, Utrecht, November 2017.
- MG Knoef, Presentatie 'Linking LISS and administrative data', ODISSEI workshop Utrecht, oktober 2017.
- MG Knoef, Presentatie 'Retirement Savings Adequacy', Blue Sky Group, Amstelveen, October 2017.
- MG Knoef, Presentatie 'Flexible retirement; a story on professors and construction workers', invited session, European Association of Labour Economists, St. Gallen, september 2017.
- MG Knoef, Presentatie 'Pension adequacy', vakbond CNV, Utrecht, april 2017.

- MG Knoef, Presentatie over toekomst pensioenen, Tilburg University election debate, maart 2017.
- PWC Koning, Invited lecture ‘The Effectiveness of Graded Work for Sick-listed Workers’, RWI Essen, 23 november 2017.
- PWC Koning, Presentatie ‘Wat is de prijs van empirisch arbeidsmarktonderzoek?’, Microdatamiddag. CBS, Den Haag, 2 November 2017.
- PWC Koning, Presentatie ‘Targeting Disability Insurance Benefits’, Symposium research program Reform of Social Legislation, Universiteit Leiden, 23 oktober 2017.
- PWC Koning, Presentatie ‘Preventing NEETs during the Great Recession – The Effect of a Mandatory Activation Program for Young Welfare Recipients’, RWI-GIZ conference “What Works? The Effectiveness of Youth Employment Programs”, RWI Berlijn, 29-30 juni 2017.
- O van Vliet, Presentatie ‘Social assistance benefit sanctions and income adequacy across 22 European countries’, Symposium Hervorming van Sociale Regelgeving, Leiden, 23 oktober 2017.
- O van Vliet, Lezing ‘Inkomensongelijkheid: Trends en verklaringen’, Sociëteit De Witte, Den Haag, 9 oktober 2017.
- J Wang, Presentatie ‘Income inequality and fiscal redistribution in 47 LIS-countries, 1967-2014’, Conference on Finance and Economic Growth in the Aftermath of the Crisis, Milan, September 11-13, 2017.
- J Wang, Presentatie ‘Leiden LIS Budget Incidence Fiscal Redistribution Dataset – Update and extension’, 24th International Research Seminar of the Foundation for International Studies on Social Security, Sigtuna, June 5-7, 2017.

3.4.4 Workshops en seminars

2019

- P Koopmans, Seminar ‘Retirement savings of the self-employed’, RofSL, 20 september 2019.
- H Vethaak, Seminar ‘Decomposing employment trends of disabled workers’, RofSL, april 2019.
- O Van Vliet, Organisatie/moderator, ‘Good jobs for all – De nieuwe OECD Jobs Strategy (Stefan Thewissen, OESO)’, NGSZ i.s.m. Ministerie SZW, 11 september 2019.

2018 (vanaf 1 oktober)

- VB Bakker, Presentatie 'Social investment, institutional complementary and employment: A comparative analysis across 26 OECD countries', 7 december, RofSL, 2018
- O Van Vliet, Presentatie 'Globalization and Migration – The Political Economy of Welfare State Reform'. FGGG Research Seminar Series, Den Haag, 22 november 2018.
- O Van Vliet, Presentatie 'Do larger welfare states have tighter immigration policies? Social protection and immigration restriction in OECD countries', SOLID Symposium, Leiden, 17 december 2018.

2018 (1 januari tot en met 30 september)

- Jason Beckfield, Harvard University, 'Unequal Europe: How Regional Integration Reshaped the Welfare State and Reversed the Egalitarian Turn', 23 mei 2018.
- Stefan Thewissen, Overseas Development Institute London, 'How has the middle been faring in rich countries?', 4 mei 2018.
- Anton Hemerijck, European Union Institute, 'Wellbeing Returns on Social Investment', 16 april 2018.
- Jochen Kluge, Humboldt University Berlin. 'What Works? A Meta Analysis of Recent Active Labor Market Program Evaluations', 14 februari 2018.

2017

- Serena Trucchi, Ca' Foscari University of Venice, 'Permanent versus transitory income shocks over the business cycle', 20 december 2017.
- Simon Deakin, University of Cambridge, 'The Economic Effects of Laws Relating to Employment Protection and Different Forms of Employment: A Longitudinal Study for 117 Countries, 1990-2013', 17 november 2017.

3.4.5 Databases

Het onderzoeksprogramma *Zelfredzaamheid en sociale bescherming over de levenscyclus* heeft een empirische component. Ten behoeve van de internationale vergelijking van socialezekerheidsstelsels zijn data samengebracht in datasets. De databestanden zijn voor meerdere analyses gebruikt en te gebruiken binnen het programma.

1. *Leiden Budget Incidence Fiscal Redistribution Database on Income Inequality*, samengesteld door Caminada en Wang, presenteert de samenstelling van de inkomensongelijkheid en het herverdelende effect van diverse sociale uitkeringen en

belasting- en premieheffing voor 47 LIS landen voor de periode 1967-2014. Een codebook van de variabelen is beschikbaar. Te raadplegen via [link](#).

2. *Leiden Budget Incidence Fiscal Redistribution Database on Relative Income Poverty*, samengesteld door Caminada en Wang, presenteert de samenstelling van de relatieve inkomensarmoede en het armoedeverminderende effect van diverse sociale uitkeringen en belasting- en premieheffing voor 49 LIS landen voor de periode 1967-2016. Een codebook van de variabelen is beschikbaar. Te raadplegen via [link](#).
3. *Unemployment Replacement Rate Data Set*, samengesteld door Van Vliet, Caminada en Bakker, zal gegevens verschaffen van de werkloosheidsuitkeringen in 34 landen voor de periode 1970-heden. De dataset omvat alle EU lidstaten en diverse niet-EU landen. Een codebook van variabelen komt beschikbaar via [link](#).

3.4.6 Overig

Jim Been, bestuurslid Nederlands Instituut voor Sociale Zekerheid; lid Netspar Partner Research Council; Best Publication Award 2019 Hervorming Sociale Regelgeving.

Koen Caminada, Board of Governors of the Foundation of International Studies on Social Security; Academic partner Centraal Planbureau; lid begeleidingscommissie onderzoek 'Het prikkelende idee van een flexibele AOW-leeftijd onder de loep' (Henkes en Van Vuuren, gefinancierd door Instituut Gak).

Kees Goudswaard, voorzitter SER-Commissie Toekomst Pensioenstelsel (tot eind 2018); voorzitter Onderwijsraad van Capabel/Progresz, Hogeschool voor Sociale Zekerheid (tot 2019); lid Taskforce Montae Pensioen als Expert Adviser; lid Raad van Advies Stichting PensioenLab; extern adviseur onderzoek Ministerie SZW; lid Stichtingsraad Netspar.

Egbert Jongen, Programmaleider Arbeid bij het Centraal Planbureau

Marike Knoef, lid directie Netspar; lid Commissie Parameters (pensioenen); lid scientific committee European Association of Labour Economists conference 2019; adviseur project 'Bestedingseffect kindregelingen', Ministerie van SZW (2018); World Cultural Council special recognition award: distinction for leading scientists (2017); lid klankbordgroep klantmonitor evaluatie Participatiewet, Ministerie van SZW (2017); bestuurslid Nederlands instituut voor Sociale Zekerheid (2008-2018)

Pierre Koning, voorzitter wetenschappelijk klankbord UWV-onderzoek 'Evaluatie WGA-pilots'; lid commissie 'Vakkundig aan het Werk' van ZonMW; lid Wetenschappelijke Adviesraad onderzoek 'Werkverkenner UWV'; lid Adviesraad Werk, Participatie en Inkomen gemeente Amsterdam; lid klankbordgroep 'Van Netwerk naar Werk?'; lid klankbordgroep 'WW-hervormingen'.

Olaf van Vliet, bestuurslid Nederlands Genootschap Sociale Zekerheid; bestuurslid LDE Center on the Governance of Migration and Diversity; expert t.b.v. Wetboek van Werk 2025; lid redactie Tijdschrift voor Arbeidsrecht in Context;

Tenslotte vermelden we dat onderzoeksresultaten ook verspreid worden door middel van intern en extern onderwijs. Intern gaat het om de vakken Sociale zekerheid en Hervorming sociale regelgeving (leerstoel Goudswaard), Openbare Financiën en Economie van de Publieke Sector (Caminada en Goudswaard), Sociaaleconomisch Beleid: Theorie en Instituties (Van Vliet en Bakker), Sociaaleconomisch Beleid: Empirische Analyse (Van Vliet, Been en Bakker), Welfare State Economics (Knoef en Koning), Political Economy (Van Vliet), en BA en MA-scripties (Goudswaard, Been, Knoef, Koning, Van Vliet). Extern gaat het om executive onderwijs, waaronder gastcolleges voor beleidsambtenaren (Caminada en Koning) en voor pensioenprofessionals (Knoef, Goudswaard en Van Vliet) en Masterclasses voor journalisten (Caminada, Goudswaard en Knoef).

3.5 Samenvatting en zelfevaluatie

Het programma wijkt weinig af van de gemaakte beloften en loopt goed op schema. De accenten op en de timing van de deelprojecten verschilt enigszins. Dit heeft onder meer te maken met de verschillende momenten waarop de aio's zijn aangesteld en de inrichting van de promotietrajecten. Er is reeds een flinke output en we zijn actief in de verspreiding en valorisatie van het onderzoek. Het programma heeft een duidelijk grotere omvang dan het door Instituut Gak gefinancierde deel, doordat in het kader van de *matching* diverse uit de eerste geldstroom gefinancierde medewerkers ook actief zijn binnen het thema zelfredzaamheid en sociale bescherming. Verder zijn er raakvlakken met onderzoek dat in het kader van Netspar plaatsvindt.

4. Financieel overzicht 2019

4.1 Begroting en Bestedingen 2019

Tabel 4.1 Begroting en Bestedingen 2019

	Begroting 2019			Bestedingen 2019 ¹			Saldo 2019
	Prijs in 2019 ²	Aantal (fte) ³	Totaal lasten	Prijs in 2019	Aantal (fte)	Totaal lasten	
<i>Personeel</i>							
Vincent Bakker (Aio), 1,0 fte, 12 maanden	€ 50.359	1,00	€ 50.359	€ 49.247	1,00	€ 49.247	€ 1.112
Heike Vethaak (Aio), 1,0 fte, 12 maanden	€ 48.028	1,00	€ 48.028	€ 44.207	1,00	€ 44.207	€ 3.821
Vacature: Pim Koopmans (Aio), 5 maanden	€ 40.925	1,00	€ 40.925	€ 44.207	0,42	€ 20.744	€ 20.181
Jim Been (postdoc), 0,5 fte, 12 maanden	€ 74.454	0,50	€ 37.227	€ 69.276	0,50	€ 34.638	€ 2.589
Ondersteuning: Vanderstappen / Gelauff,	€ 42.127	0,21	€ 8.869	€ 45.014	0,12	€ 5.528	€ 3.341
Totaal lasten personeel		3,71	€ 185.408		3,12	€ 154.364	€ 31.044
<i>Materieel</i>			<i>Totaal lasten</i>			<i>Totaal lasten</i>	<i>Saldo 2019</i>
Opleidingskosten (gemiddeld € 4.000 per Aio)			€ 5.500			€ 4.640	€ 860
Reiskosten/congres (€ 1.500 per onderzoeker per jaar)			€ 6.000			€ 3.500	€ 2.500
Datakosten (louter variabel deel)			€ 9.495			€ 9.495	€ 0
Overig			€ 5.000			€ 3.750	€ 1.250
Totaal lasten materieel			€ 25.995			€ 21.385	€ 4.610
Totaal personeel en materieel			€ 211.403			€ 175.749	€ 35.654

4.2 Toelichting op het verschil tussen begroting en bestedingen

- o Het format van het Onderzoeksvoorstel 2017-2022 schreef voor om salarisbedragen conform de door NWO gehanteerde normen inclusief opleidingskosten voor aio's en de reiskosten voor de onderzoekers te presenteren. De format van de Verantwoording vraagt nu om salariskosten los van materiële lasten te presenteren. Na overleg met Rik Imhof (14 september 2019) is besloten dat in deze verantwoording de begrote bedragen zijn teruggerekend naar zowel salariscomponenten als materiële lasten. Voor het totaal van de begroting maakt dat geen verschil.

¹ Indien de hoogte van de kosten voor 2019 nog niet geheel inzichtelijk is, geef dit dan voor de betreffende post(en) aan met een verwijzing in de tabel (voetnoot, *) en een toelichting eronder.

² Bruto salarislust bij fulltime dienstverband.

³ In FTE. Het betreft een periode van 12 maanden waardoor bijvoorbeeld voltijds aio Koopmans die is gestart op 1 juli 2019 uitkomt op 0,50 fte.

- In het Werkplan 2019 werden de aanstellingen van Been (0,5 fte postdoc), Bakker (1,0 fte aio) en Vethaak (1,0 fte aio) al vermeld. Tevens werd een vacature aio aangekondigd. Die is ingevuld door Koopmans per 1 juli 2019. De ondersteuning voor 8 uur per week (0,21 fte op jaarbasis) was voorzien en is in de loop van het jaar personeel iets anders ingevuld (secretaresse in plaats van student-assistent).
- Per saldo is sprake van een onderuitputting van dit deel van de begroting, met name omdat de derde aio pas later kon worden ingevuld dan begroot. Een andere deelverklaring voor de onderuitputting betreft dat elk van de salarislasten iets hoger is begroot dan lijkt te gaan uitkomen ultimo 2019. Daarbij is nog geen rekening gehouden met het CAO-recht van medewerkers om enkele verlofuren te mogen verkopen hetgeen de salarislast nog iets kan verhogen. Tot slot was bij de begroting uitgegaan van een iets andere invulling van de ondersteuning.
- Ook de materiële lasten lijken €4.610 lager uit te komen op de begroting. Bij alle posten zijn de kosten nog enigszins onzeker, omdat de periode september – december 2019 is geschat. Duidelijk is inmiddels wel dat een aio-cursus minder is gevolgd dan begroot en dat een voorgenomen congresreis net over de jaargrens zal vallen en dus is doorgeschoven naar de begroting 2020. Bij de datakosten is er geen reden om aan te nemen dat de realisatie fors zal afwijken van de begroting. In de tabel is dat pragmatisch opgelost via weergave van realisatie = gelijk de begroting.
- Alle hiervoor gespecificeerde uitgaven ten laste van het project zijn gebaseerd op de werkelijke salarislasten en materiële lasten voor de periode januari tot en met augustus 2019. Voor de resterende maanden zijn de bedragen zo goed mogelijk geschat.
- Samegenomen schatten wij nu in dat sprake is van een onderuitputting van de begroting van € 35.654. Wij zullen hiermee rekening houden bij het verzoek van de subsidietranche 2020 = (begroting 2020 minus onderbesteding 2019).

4.3 Totalen

Tabel 4.2 Begroting en Bestedingen aug 2019: Totalen

	<i>Begroting 2019⁴</i>	<i>Bestedingen 2019</i>	<i>Saldo 2019</i>
Personele lasten	€ 185.408	€ 154.364	€ 31.043
Materiële lasten	€ 25.995	€ 21.385	€ 4.610
Totaal	€ 211.403	175.749	€ 35.654

Zie de toelichting onder tabel 4.1.

⁴ Het format vraagt om de bedragen te gebruiken zoals vermeld in het Werkplan. Echter, het format van het Onderzoeksvoorstel 2017-2022 schreef voor om salarisbedragen conform de door NWO gehanteerde normen inclusief opleidingskosten voor aio's en de reiskosten voor de onderzoekers te presenteren. De format van de Verantwoording vraagt nu om salariskosten los van materiële lasten te presenteren. Na overleg met Rik Imhof (14 september 2019) is besloten dat in deze Verantwoording de begrote bedragen zijn teruggerekend naar zowel salariscomponenten als materiële lasten. Voor het totaal van de begroting maakt dat geen verschil.

Werkplan 2020

5. Planning voor komend jaar

5.1 Voorgenomen onderzoekwerkzaamheden

Deelproject 1a

In 2019 zullen we het onderzoek over de inkomensdynamiek van Nederland in vergelijking met de VS en Noorwegen afronden en submitten bij een internationaal tijdschrift. Ook zijn we gevraagd om een publiekssamenvatting te schrijven voor VoxEU. Vervolgonderzoek staat op de planning waarbij we de inkomensdynamiek onderzoeken in tijden van hoog- en laagconjunctuur. In samenwerking met Suari-Andreu en Alessie zullen Been en Knoef een verdere analyse doen naar de gevolgen van economische schokken op consumptie en spaargedrag van Nederlandse huishoudens. Dit onderzoek analyseert de kwetsbaarheid van Nederlandse huishoudens voor werkloosheid, met name. Wij zullen in 2020 onze eerste resultaten presenteren.

Deelproject 1b

In 2020 zullen Caminada en Goudswaard verder werken aan publicaties over het internationaal vergelijkende onderzoek naar het effect van sociale zekerheid op de armoede, op basis van de door Caminada en Wang (inmiddels gastonderzoeker) samengestelde dataset (zie punt 3.5.4. in de Verantwoording). In dit verband werken zij onder meer aan een publicatie over de effectiviteit van het armoedebeleid in de Europese Unie. In hoeverre worden de doelstellingen van de Lissabon Agenda en de Europa 2020 strategie gerealiseerd en wat is de bijdrage van de sociale zekerheid hieraan? Daarnaast wordt binnen dit deelproject gewerkt aan een publicatie over armoede onder ouderen (met Van Vliet). Hierover zal een hoofdstuk worden gepubliceerd in een te verschijnen prestigieus internationaal handboek, *the Handbook of Poverty*.

Tenslotte zal in dit deelproject verder worden gewerkt aan het onderzoek over de inkomensverdeling en de herverdelende werking van sociale zekerheid in Nederland, mede in het kader van het samenwerkingsverband van het onderzoeksteam met het Centraal Bureau voor de Statistiek (zie de Verantwoording 2018). Onderzoek naar de heterogeniteit van de verdeling van de belastingdruk over huishoudens zal gepubliceerd worden in een boek met beleidsaanbevelingen over belastinghervorming.

Deelproject 2a

Aio Heike Vethaak zal het onderzoek op dit terrein in 2019 voortzetten. Op basis van beschrijvende analyses met gegevens van het UWV moet het gaandeweg mogelijk zijn om veranderingen in arbeidsmarktuitkomsten van cohorten aanvragers van een arbeidsongeschiktheidsuitkering te duiden als de resultante van beleidsveranderingen,

conjunctuur en veranderingen in de samenstelling van uitkeringsaanvragers. De verwachting is dat dit in het najaar van 2019 uitmondt in een eerste versie op papier middels een Discussion Paper. Het onderzoek zal naar diverse congressen en (uiteindelijk) een journal gestuurd zal worden.

Deelproject 2b

Vethaak zal onder begeleiding van Koning medio 2020 starten met het onderzoek naar schulden en zelfredzaamheid in de bijstand. In eerste instantie bestaan deze werkzaamheden uit contacten leggen met sociale diensten en enkele grote steden om de mogelijkheden voor het onderzoek te inventariseren.

Deelproject 2c

Twee nieuwe onderzoeken zullen in 2020 afgerond worden. In het eerste onderzoek analyseren we het effect van de ‘Wet Investeren in Jongeren’ op de criminaliteit van jongeren. Op deze manier krijgen we inzicht in de mechanismen achter crimineel gedrag. Door criminaliteit doordeweeks en in het weekend te vergelijken komen we er achter in hoeverre de beschikbare tijd van mensen criminaliteit beïnvloedt, of dat de Wet Investeren in Jongeren bijvoorbeeld zorgt voor grotere opportunity costs (wanneer menselijk kapitaal groeit wordt criminaliteit minder aantrekkelijk). Dit onderzoek zal opgestuurd worden naar een internationaal tijdschrift. In het tweede onderzoek gebruiken we uitbetalingsdata van bijstandsuitkeringen. We onderzoeken of criminaliteit toeneemt in de loop van de uitbetalingsmaand.

Deelproject 2d

Het voornemen is om de paper betreffende het *added-worker effect* in 2020 te publiceren in een internationaal tijdschrift. Daarmee zou dit deelproject kunnen worden afgerond.

Deelproject 3a

We gaan het onderzoek over default pensioenkeuzes verder uitwerken en beschrijven. Daarbij maken we een koppeling met administratieve data van het CBS over pensioenopbouw, spaartegoeden en de eigen woning. Tevens zullen we een koppeling maken met de data uit januari 2008 en december 2014 om ontwikkelingen over tijd te analyseren. De data zullen ook als input gebruikt worden voor het model zoals beschreven in deelproject 3b.

In 2020 zal de data beschikbaar komen van de uitgezette Vignetten-studie onder zelfstandig ondernemers zonder personeel. We onderzoeken of en in hoeverre pensioenopbouw onder zelfstandigen verhoogd kan worden door meer flexibiliteit in pensioenproducten en meer eenvoud in de fiscaliteit rondom pensioenopbouw. Zelfstandigen zouden dan beter verzekerd zijn voor het langlevensrisico. De data zullen in 2020 geanalyseerd worden en tot een Working Paper leiden.

Deelproject 3b

We gaan verder met het onderzoek dat opgestart is (zoals hierboven in de Verantwoording beschreven) en zullen naar verwachting de eerste resultaten opschrijven en presenteren voor ons basismodel. Het streven is om in 2020 de eerste resultaten te presenteren voor Netspar-publiek om zodoende feedback uit het veld te ontvangen. Het model zal verder uitgewerkt worden aan de hand van mogelijke schokken over de levenscyclus, zoals inkomensschokken. Dit maakt het toekomstig model stochastisch in plaats van deterministisch en moet een beter beeld geven van het optimale spaargedrag en de mate waarin Nederlandse huishoudens hiervan afwijken.

Deelproject 3c

In 2020 zal Been naar verwachting het onderzoek naar huishoudproductie voortzetten en specifiek kijken naar gepensioneerden. Geanalyseerd zal worden wat voor effecten een inkomensdaling heeft op de consumptie van gepensioneerden en of en in hoeverre een consumptiedaling wordt opgevangen door huishoudproductie. Dit zal voor zowel Amerikaanse als Nederlandse huishoudens gedaan worden in samenwerking met Rohwedder en Hurd en Goudswaard, respectievelijk. Het ligt in de planning om de analyse voor de Amerikaanse huishoudens gepubliceerd te hebben in 2020 en de analyse voor Nederlandse huishoudens aan te bieden bij een internationaal tijdschrift in 2020. Daarnaast biedt het onderzoek met Knoef, Suari-Andreu en Alessie meer inzicht in de noodzaak van huishoudproductie voor Nederlandse huishoudens. Wij zullen in 2020 onze eerste resultaten presenteren.

Deelproject 4

Op basis van de geconstrueerde dataset gaan we in 2020 verder onderzoek doen naar de ontwikkelingen in werkloosheidsuitkeringen voor een groot aantal landen en jaren. De onderzoeksresultaten zullen worden beschreven in twee papers. Het eerste paper zal bestaan uit een beschrijvende analyse van de trends in verschillende landen. Deze trendanalyses zullen nieuwe inzichten opleveren, omdat 2010 het meest recente datajaar is in de thans beschikbare datasets. Aan de hand van de nieuwe dataset kunnen we inzicht bieden in de ontwikkelingen voor, tijdens en na de crisis. In het tweede paper zullen we de determinanten van de ontwikkelingen in de werkloosheidsuitkeringen onderzoeken, waarbij we onder andere zullen ingaan op economische en institutionele factoren. De papers zullen worden aangeboden aan een internationaal tijdschrift.

5.2 Voorgenomen activiteiten m.b.t. disseminatie en valorisatie

Ook in 2020 zullen we onze onderzoeksresultaten bij een breed publiek onder de aandacht brengen, door middel van toegankelijke Nederlandstalige publicaties en

voordrachten over de onderzoeksresultaten. Er zullen ook presentaties worden gegeven voor maatschappelijke partijen, zoals bijvoorbeeld de pensioensector. Verder zullen, evenals in 2019, diverse onderzoekseminars worden georganiseerd. Alle output van het onderzoek is overzichtelijk te raadplegen via de speciale website van het onderzoeksprogramma; [link](#).

6. Begroting 2020

6.1 Begroting 2020

Tabel 6.1 Begroting 2020: Specificatie van de lasten

	Begroting 2020		
	Prijs in 2019	Fte omvang	Totaal lasten
<i>Personeel</i>			
Vincent Bakker (Aio)	€ 51.664	1,00	€ 51.664
Heike Vethaak (Aio)	€ 49.264	1,00	€ 49.264
Koopmans (Aio)	€ 46.864	1,00	€ 46.864
Jim Been (postdoc)	€ 74.199	0,50	€ 37.099
Truus Gelauff (ondersteuning)	€ 55.798	0,21	€ 11.747
Totaal lasten personeel		3,71	€ 196.638
<i>Materieel</i>			
Opleidingskosten Aio's (betreft 3 cursussen van €1.375 - €1.500)			€ 4.375
Reiskosten en congres (€1.500 per onderzoeker per jaar)			€ 6.000
Datakosten (louter variabel deel)			€ 9.495
Overig			€ 5.000
Totaal lasten materieel			€ 24.870
Totaal personeel en materieel			€ 221.508

Toelichting:

De aanstellingen van Been (0,5 fte postdoc), Bakker (1,0 fte Aio), Vethaak (1,0 fte aio), Koopmans (1,0 fte aio) en Gelauff (ondersteuning voor 8 uren per week) worden gecontinueerd. Het team is nu op volle sterkte.

In het overzicht zijn *geen* namen opgenomen van onderzoekers die moeten worden gezien als *matching*, omdat daar geen kosten uit voortvloeien die drukken op dit door Instituut Gak gefinancierde project. Niettemin verrichten diverse medewerkers van de Afdeling Economie onderzoek op het terrein van *Zelfredzaamheid en sociale zekerheid over de levenscyclus*, te weten Kees Goudswaard (hgl), Koen Caminada (hgl), Marike Knoef (hgl), Pierre Koning (uhd/hgl), Olaf van Vliet (hgl), Egbert Jongen (uhd) en Marco Stam (aio).

6.2 Cumulatief overzicht voorschotten 2017-2019

Tabel 6.2 Cumulatief financieel

	<i>Ontvangen</i>	<i>Beschikbaar</i>
Toegekende subsidie (totaalbedrag)		€ 935.446
Toegekende tranches		
ontvangen in:		
2017-2018	€ 213.842	
2019	€ 158.659	
Totaal ontvangen (tot nu toe)	€ 372.501	€ 372.501
Subsidierestant (op dit moment) ⁵		€ 562.945
Begroting 2020	€ 221.508	
Onderbesteding 2019	€ 35.654	
Subsidieverzoek 2020 ⁶		€ 185.854
Beschikbaar na toekenning subsidieverzoek 2020 ⁷		€ 377.091

⁵ Subsidierestant = (toegekende subsidie - totaal ontvangen tot nu toe).

⁶ Subsidieverzoek over 2020 = (begroting 2020 minus evt. onderbesteding 2019).

⁷ Beschikbaar na toekenning subsidieverzoek 2020 = (toegekende subsidie - totaal ontvangen tot nu toe - subsidieverzoek 2020).